

ЛІТЕРАТУРА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ**

Кафедра економіки та фінансів

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**ДЛЯ ВИКОНАННЯ, ОФОРМЛЕННЯ І ЗАХИСТУ
ДИПЛОМНИХ РОБІТ
ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО
РІВНЯ «СПЕЦІАЛІСТ»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
7.03050801 «ФІНАНСИ І КРЕДИТ»
ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ**

Тернопіль - 2015

Методичні рекомендації для виконання, оформлення і захисту дипломних робіт освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» для студентів спеціальності 7.03050801 «Фінанси і кредит» денної та заочної форм навчання / д.е.н., проф. О.В. Панухник, к.е.н., доц. С.Є. Хрупович, к.е.н., доц. Н.С. Тимошик, к.е.н., доц. І.Г. Химич – Тернопіль: ТНТУ імені Івана Пулюя, 2015. – 63 с.

У методичних рекомендаціях наведено загальні вимоги до організації процесу підготовки, виконання, оформлення та захисту дипломних робіт освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» на підставі Закону України «Про вищу освіту», інструкцій Міністерства освіти і науки України, вимог галузевого стандарту вищої освіти спеціальності 7.03050801 «Фінанси і кредит», Положення про організацію навчального процесу в ТНТУ ім. І. Пулюя

Укладачі: Панухник Олена Віталіївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та фінансів ТНТУ імені Івана Пулюя

Хрупович Світлана Євгенівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та фінансів ТНТУ імені Івана Пулюя

Тимошик Наталія Степанівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та фінансів ТНТУ імені Івана Пулюя

Химич Ірина Григорівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та фінансів ТНТУ імені Івана Пулюя

Рецензенти: Рогатинський Роман Михайлович, доктор технічних наук, професор, проректор з наукової роботи ТНТУ імені Івана Пулюя

Длугопольський Олександр Володимирович, доктор економічних наук, професор кафедри економічної теорії директор НДІ «Інноваційного розвитку та державотворення» Тернопільського національного економічного університету

Методичні рекомендації розглянуто та затверджено на засіданні кафедри економіки та фінансів

Протокол № 5 від 3 листопада 2015 р.

Схвалено на засіданні методичної комісії факультету економіки та підприємницької діяльності

Протокол № 3 від 25 грудня 2015 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Методологія та методи наукового дослідження	5
1.1. Методологія дослідження	5
1.2. Методика і методи дослідження	5
РОЗДІЛ 2. Загальна характеристика дипломної роботи	8
2.1. Суть дипломної роботи	8
2.2. Мета написання дипломної роботи	9
2.3. Вимоги до змісту дипломної роботи	9
РОЗДІЛ 3. Структура дипломної роботи спеціаліста: коротка характеристика і обсяг кожного розділу	10
РОЗДІЛ 4. Послідовність виконання дипломної роботи	17
4.1. Вибір і затвердження теми дипломної роботи	18
4.2. Визначення мети та завдань, з'ясування об'єкта і предмета, дослідження	18
4.3. Вивчення і підбір літератури з теми	20
4.4. Робота над основною частиною дипломної роботи	20
4.5. Робота над спеціальним розділом	21
4.6. Робота над організаційно-економічною частиною	25
РОЗДІЛ 5. Вимоги до оформлення дипломних робіт	34
5.1. Текстова частина	34
5.2. Нумерація тексту	35
5.3. Нумерація та оформлення ілюстрацій	35
5.4. Нумерація та оформлення таблиць	39
5.5. Нумерований перелік	41
5.6. Примітки	42
5.7. Формули та рівняння	43
5.8. Посилання і цитування	44
5.9. Виправлення помилок	45
РОЗДІЛ 6. Порядок захисту дипломної роботи	46
6.1. Оформлення документації для захисту дипломної роботи	46
6.2. Процедура захисту дипломної роботи	46
РОЗДІЛ 7. Керівництво дипломною роботою та її рецензування	47
7.1. Обов'язки керівника дипломної роботи	47
7.2. Порядок рецензування дипломної роботи	47
РОЗДІЛ 8. Тематика дипломних робіт	48

ДОДАТКИ

Додаток А. Зразок заяви на затвердження теми дипломної роботи

Додаток Б. Зразок оформлення анотації

Додаток В. Бланк для оформлення титульного аркушу

Додаток Г. Бланк завдання на дипломну роботу

Додаток Д. Приклад оформлення змісту, відповідно до рекомендованої структури

Додаток Е. Бланк відгуку керівника

Додаток Ж. Приклади оформлення бібліографічного опису

ВСТУП

Підготовка висококваліфікованих фахівців за спеціальністю «Фінанси і кредит» здійснюється за ступеневою освітою, результатом якої є здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста згідно з відповідними освітньо-професійними програмами.

Спеціаліст – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні вміння та знання, достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Спеціаліст повинен мати широку ерудицію, фундаментальну наукову базу, сучасними інформаційними технологіями, методами отримання, обробки, зберігання і використання наукової інформації, бути спроможним до ефективної науково-дослідницької і науково-педагогічної діяльності.

Головною формою кінцевого контролю знань студентів є підготовка і написання робіт відповідно для освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст. Від уміння грамотно застосовувати здобуті у процесі навчання знання для підготовки, написання і оформлення дипломних робіт залежить успішність їх захисту.

Завданням даних вказівок є сприяння студентам у підготовці при написанні дипломних робіт, що є завершальним етапом отримання вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста.

Дипломна робота повинна мати практичне значення для підприємства, за даними якого вона виконується. У роботах науково-дослідницького чи методологічного спрямування повинні міститись науково обґрунтовані рекомендації щодо їх прикладного використання.

Дипломна робота повинна враховувати сучасні тенденції розвитку науки та техніки, форми господарювання, ринкові інфраструктури, тощо, стосовно тих конкретних умов, для яких вона виконується. Розробка рекомендацій має здійснюватись на підставі вивчення сучасної вітчизняної та закордонної літератури, досвіду підприємств усіх форм власності, законодавчих актів України тощо.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Методологія дослідження

Основою наукової роботи, пов'язаної із підготовкою і написанням дипломних робіт є вибір відповідної методології та методів дослідження, які дозволяють у найбільш повній мірі отримувати, систематизувати та аналізувати інформацію, необхідну для якісного виконання дипломних робіт.

Накопичення наукових фактів у процесі дослідження – це творчий процес, в основі якого завжди лежить задум ученого, його ідея. Процес пізнання як основа будь-якого наукового дослідження, є складним і вимагає концептуального підходу на основі певної методології

Питання методології досить складне. У різних літературних джерелах поняття методології тлумачиться по-різному. Зарубіжні науковці не розмежовують поняття методології і методів дослідження. У вітчизняній науковій літературі методологію розглядають як вчення про наукові методи пізнання або як систему наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів, прийомів дослідження. Найчастіше методологію тлумачать як теорію методів дослідження, створення концепцій, як систему знань про теорію науки або систему методів дослідження.

Методологія – це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища.

1.2. Методика і методи дослідження

Вирішення будь-якої наукової проблеми при написанні дипломних робіт вимагає певної методики дослідження.

Методика – це вчення про особливості застосування окремого методу чи системи методів. Йдеться про сукупність прийомів дослідження, включаючи техніку і різноманітні операції з фактичним (практичним) матеріалом. Отже, методика – це та система правил використання методів, прийомів і техніки дослідження, яка необхідна для якісної підготовки дипломних і магістерських робіт.

Стратегічні методологічні положення і принципи знаходять своє тактичне втілення в методах дослідження.

Метод – сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання, вирішення якого передбачає розкриття теми дипломної роботи. Формуючись як теоретичний результат попереднього дослідження, метод виступає як вихідний пункт та умова майбутніх досліджень.

У науковому дослідженні виділяють два рівні:

- 1) емпіричний, на якому відбувається процес накопичення фактів;
- 2) теоретичний – досягнення синтезу знань (у формі наукової теорії).

Методи наукового пізнання, які використовуються при підготовці дипломних робіт, поділяють на три групи:

Група I. Методи емпіричного дослідження

Спостереження – систематичне цілеспрямоване вивчення об'єкта. Дає змогу отримати первинну інформацію про об'єкт дослідження у вигляді сукупності емпіричних тверджень. Якщо йдеться, приміром, про економічну систему, то даний метод виражає потреби дослідника визначити зміст, роль та особливості функціонування тих чи інших суб'єктів ринку, зокрема підприємств, які в подальшому будуть розглядатися як об'єкт дослідження.

Порівняння – це процес встановлення подібності або відмінності предметів та явищ дійсності, а також знаходження загального, притаманного двом або кільком об'єктам. У випадку із промисловими підприємствами може йтися про порівняння, приміром, тенденцій розвитку і основних видів моделей у вітчизняних та зарубіжних організаціях.

Вимірювання – це процедура визначення числового значення певної величини за допомогою одиниці виміру. У дослідженні економічних процесів такою одиницею виміру є головним чином грошова одиниця, яка дозволяє оцінити кількісні параметри розвитку тих чи інших суб'єктів ринку. Наприклад, для підприємств важливими параметрами є обсяги прибутку, обсяги реалізації, величина попиту, інвестицій.

Експеримент – це такий метод вивчення об'єкта, який пов'язаний з активним і цілеспрямованим втручанням дослідника в природні умови існування предметів і явищ або створенням штучних умов, необхідних для виявлення його відповідної властивості. У випадку із дослідженням економіки прикладом застосування цього методу можуть слугувати обґрунтовані у дипломних роботах *економіко-математичні моделі* організації певних аспектів діяльності підприємств, спрямовані на їх оптимізацію.

Група II. Методи, що використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях дослідження

Абстрагування – це уявний відхід від несуттєвих властивостей, зв'язків, відношень предметів і в одночасному виділенні, фіксуванні однієї чи кількох найважливіших рис, які особливо цікавлять дослідника. Наприклад, визначення прогнозних показників, яких могли б досягнути підприємства, якщо б впровадили ті методи, які запропоновано у дипломній роботі.

Аналіз – це метод пізнання, який дає змогу поділити предмет на частини. Якщо йдеться про оцінку фінансового стану підприємства, то аналіз є тим методом пізнання, який дозволяє на основі різних параметрів діяльності об'єкта дослідження прийняти правильне рішення про доцільність розширення, модернізації чи виходу підприємства на нові ринки збуту.

Синтез, навпаки, є наслідком з'єднання окремих частин чи рис предмета в єдине ціле. Наприклад, окремі складові процесу виробництва утворюють єдину, цілісну виробничо-збутову політику організації політику.

Індукція – перехід від часткового до загального, коли на підставі знання про частину предметів класу робиться висновок стосовно класу в цілому. Наприклад, розуміння змісту діяльності окремого підрозділу на підприємстві і його ролі в кінцевих завданнях підприємства дозволяє оцінити особливості і роль цілої організації і її вклад до промисловості країни.

Дедукція, навпаки, – це така розумова конструкція, в якій висновок щодо якогось елемента множини робиться на підставі знання загальних властивостей всієї множини. Наприклад, на основі оцінки сучасного стану харчової промисловості країни, робляться висновки щодо удосконалення тих галузей, які займаються її обслуговуванням, а саме машинобудівної, сільськогосподарської, чи робляться окремі прогнози щодо збільшення квот імпортової сировини в окремі періоди року.

Моделювання – метод, який ґрунтується на використанні моделі як засобу дослідження явищ і процесів природи. Під моделями розуміють системи, що змінюють об'єкт пізнання і служать джерелом інформації стосовно нього. Моделі поділяються на матеріальні та ідеальні. До ідеальних моделей відносять рисунки, схеми, економіко-математичні та статистичні моделі.

Група III. Методи або методологія, що використовуються на теоретичному рівні дослідження

Історичний метод дає змогу дослідити виникнення, формування і розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, закономірностей та суперечностей. Наприклад, історія розвитку підприємства в регіоні дозволяє дослідити розвиток суміжних галузей, а відтак і здійснити прогноз попиту.

Термінологічний принцип передбачає вивчення історії термінів і позначуваних ними понять, розробку або уточнення змісту та обсягу понять, встановлення взаємозв'язку і субординації понять, їх місця в понятійному апараті теорії, на базі якої базується дослідження. Наприклад, вивчення історії походження терміну "збут" визначає зміст цього поняття.

Системний підхід полягає у комплексному дослідженні великих і складних об'єктів (систем), дослідженні їх як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин. Зокрема, вивчення особливостей розвитку і умов діяльності збутової системи як єдиного цілого дозволяє зробити правильні висновки про вплив підприємства на попит і на економіку суміжних галузей, таких як торгівля, транспорт.

За допомогою **моделювання** вивчаються ті процеси і явища, що не піддаються безпосередньому вивченню. Метод моделювання зарекомендував себе як ефективний засіб виявлення суттєвих ознак явищ та процесів за допомогою моделі (концептуальної, вербальної, математичної, графічної, фізичної тощо). Наприклад, графічні методи-графи, схеми, діаграми, картограми та ін. дають змогу отримати синтезоване уявлення про досліджуваний об'єкт і водночас наочно показати його складові, їхню питому вагу, причинно-наслідкові зв'язки, інтенсивність розподілу компонентів у заданому об'ємі. Ці методи тісно пов'язані з комп'ютерними технологіями і дають точне уявлення про тенденції розвитку того чи іншого суб'єкта

ринку, дозволяючи оцінити кількісні параметри його діяльності - наприклад, обсяги основних видів діяльності підприємства, розміри реалізації продукції за регіонами і товарними групами.

Сходження від абстрактного до конкретного – це загальна форма руху наукового пізнання, закон відображення дійсності і мислення. Згідно з цим методом мислення бере свій початок від конкретного в дійсності до абстрактного в мисленні і від нього - до конкретного в мисленні. Так, розуміння суті і функцій тих чи інших економічних категорій, наприклад, інвестицій, дозволяє визначити конкретні форми їх впливу на перебіг економічних процесів як підприємства, так і галузі.

Формалізація – метод вивчення різноманітних об'єктів шляхом відображення їхньої структури в знаковій формі за допомогою штучних мов, наприклад мовою математики. Йдеться про математичні способи вираження – у вигляді формул – тих чи інших економічних процесів.

Таким чином, використання сутності розглянутих вище прийомів і методів організації наукового дослідження є необхідною умовою підготовки якісних дипломних робіт.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

2.1. Суть дипломної роботи

У професійній підготовці спеціаліста будь-якого профілю значну роль відіграє дипломна робота. Виконанням і захистом дипломної роботи завершується навчання у вищому навчальному закладі та є основою отримання вищого ОКР «Спеціаліст» .

Дипломна робота – це кваліфікаційне навчально-наукове дослідження студентів, яке виконується на завершальному етапі навчання у вищому навчальному закладі.

Дипломна робота – це самостійне науково-дослідницька робота, яка виконує кваліфікаційну функцію, тобто готується з метою публічного захисту і отримання академічного ступеня спеціаліста. Основне завдання автора роботи – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, вміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання.

Дипломна робота – самостійне дослідження, підсумковий результат теоретичних і професійних знань, прояв творчих аналітичних якостей, який дає можливість оцінити знання, набуті студентом в Університеті, та вміння їх застосовувати на практиці.

Ця випускна кваліфікаційна праця наукового змісту має внутрішню єдність і відображає хід та результати розробки вибраної теми. Вона являє собою новий по суті і досить специфічний вид кваліфікаційної роботи.

Дипломна робота, з одного боку, має узагальнюючий характер, оскільки є своєрідним підсумком підготовки спеціаліста, а з іншого – є самостійними оригінальними науковими дослідженнями студентів, у розробці яких зацікавлені установи, організації або підприємства.

Дипломна робота носить комплексний характер: це підсумок вивчення різних дисциплін, передбачених навчальним планом, а також програмою виробничої практики і стажування.

2.2. Мета написання дипломної роботи

Підготовка та захист дипломної роботи мають на меті:

- систематизувати, закріпити і розширити знання, отримані при вивченні дисциплін із спеціальності «Фінанси і кредит»;
- показати вміння студента використовувати їх при вирішенні конкретних наукових і виробничих завдань;
- глибоке та всебічне опрацювання та аналіз навчально-методичної, наукової літератури, нормативно-правових документів;
- застосування різних наукових методів та прийомів аналізу різних сфер економіки;
- розвивати навички самостійної роботи, аналітичної диференціації, опанування методикою дослідження та аналізу;
- підготовка до самостійної творчої роботи – як наукової, так і практичної, що відображає готовність та уміння приймати самостійні управлінські рішення на роботі підприємств;
- обґрунтоване використання статистичного і графічного матеріалу, вітчизняної практики та зарубіжного досвіду з досліджуваного питання;
- вміння використовувати комп'ютерні програми для більш ефективного аналізу та обробки інформативного матеріалу;
- опанування методики дослідження та навичок самостійного логічного мислення.

Дипломна робота повинна містити елементи наукового пошуку, спрямованого на зміцнення економічної системи досліджуваного підприємства. Основну ціль дипломної роботи складатиме її практичне значення, конкретні пропозиції, аналітичні дослідження і висновки для практики функціонування досліджуваної організації, як правило, – тієї, де автор проходить практику, стажування або працює. Така дипломна робота є безпосереднім проявом активності і цілеспрямованості участі студента в науково-дослідній роботі, що має конкретне значення і вагомо впливає на формування його як спеціаліста, який вміє творчо мислити, робити власні висновки.

2.3. Вимоги до змісту дипломної роботи

До змісту дипломних робіт висуваються такі основні вимоги:

- актуальність теми, відповідність їх сучасному стану певної галузі науки та перспективам розвитку, практичним завданням відповідної сфери. Актуальність у перекладі з латинської означає важливість, практичну значущість розглядуваної проблеми.

Дипломна робота може претендувати на той чи інший ступінь актуальності тільки тоді, коли її тема відповідає сучасним потребам розвитку суспільства, а питання, що розкриваються в роботі, важливі для розуміння суті і структури діяльності досліджуваного об'єкта;

- вивчення та критичний аналіз монографічних і періодичних видань з теми.

Студент має опрацювати достатню кількість опублікованої літератури (підручників, навчальних посібників, монографій, журнальних статей) з теми дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, критично оцінити їх зміст та зробити висновки;

- вивчення та характеристика історії досліджуваної проблеми та її сучасного стану, а також передового досвіду роботи у відповідній галузі;

- чітка характеристика об'єкта, предмета, мети і завдань, методів дослідження та наукової новизни;

- узагальнення результатів, обґрунтування їх, висновки та практичні рекомендації і пропозиції.

До захисту дипломних робіт допускаються студенти, які виконали всі компоненти навчального плану, пройшли і захистили звіт про переддипломну практику, подали в установленій термін дипломну роботу і відгуки на неї.

Крім того, до основного захисту допускаються ті студенти, які пройшли попередній захист у терміни, встановлені випусковою кафедрою, про що зроблено помітку на титульній сторінці дипломної роботи

Дипломна робота як самостійне навчально-наукове дослідження має виявити рівень загальнонаукової та спеціальної підготовки студента, його здатність застосовувати одержані знання під час вирішення конкретних проблем, його схильність до аналізу та самостійного узагальнення матеріалу з теми дослідження.

Порядок підготовки та захисту дипломних робіт регламентується документами Міністерства освіти і науки України, галузевими стандартами вищої освіти України з підготовки спеціалістів за спеціальністю 7.03050801 «Фінанси і кредит»: освітньо-професійної програми, освітньо-кваліфікаційної характеристики, засобів діагностики якості вищої освіти спеціаліста; Положення про організацію навчального процесу у ТНТУ імені Івана Пулюя.

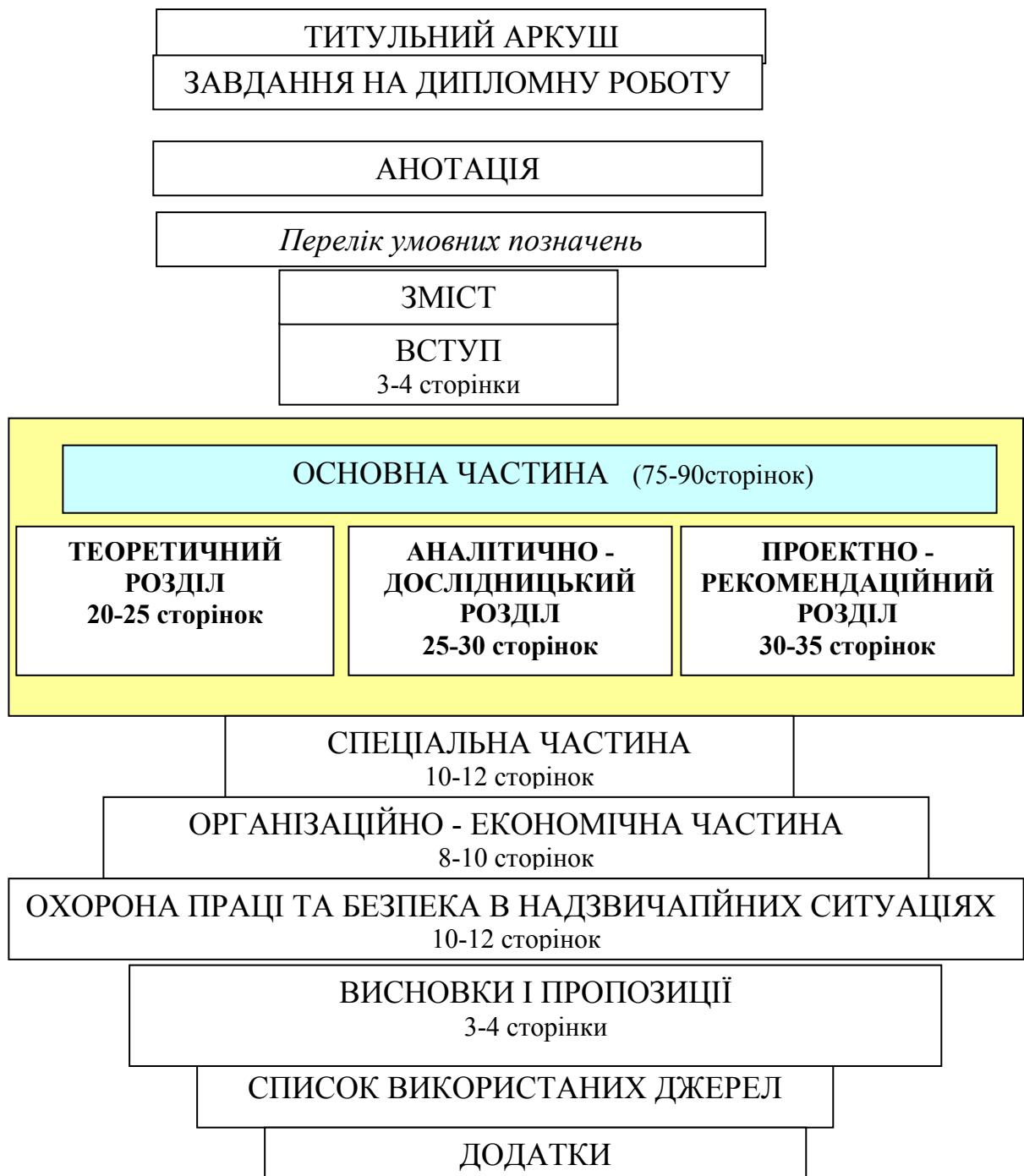
РОЗДІЛ 3

СТРУКТУРА ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ СПЕЦІАЛІСТА: КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА І ОБСЯГ КОЖНОГО РОЗДІЛУ

Дипломна робота повинна мати насамперед чітку структуру, котра охоплювала б усе коло досліджуваних питань, всі розділи в сукупності складають та відображають конкретну наукову проблему.

Зміст і структуру дипломної роботи, а також співвідношення її розділів визначають з урахуванням характеру обраної *тематики* і необхідності розв'язання тих чи інших проблем.

Дипломна робота повинна послідовно включати наступні компоненти:

ВАЖЛИВО ЗАПАМ'ЯТАТИ !!!

- загальний обсяг роботи 100-120 сторінок;
- початок нумерації здійснюється зі с. 4 – на першому аркуші змісту;
- завершення нумерації здійснюється на останньому аркуші списку використаних джерел;

- у додатках нумерація сторінок відсутня.

Запропоновані студентом відхилення від рекомендованої структурної побудови роботи можуть бути вирішені з науковим керівником в індивідуальному порядку.

Титульний аркуш дипломної роботи (див. Дод. В)

Після титульного аркуша дипломна робота має містити:

- завдання на дипломну роботу.

Бланк *завдання* (встановленого взірця, див. Дод. Г) є другою сторінкою дипломної роботи, містить об'єкт дослідження, розгорнутий зміст (план) роботи, календарний графік виконання роботи. Завдання затверджується керівником дипломної роботи та завідувачем випускової кафедри.

Наступні документи не підшиваються, а вкладаються у конверт до палітурної обкладинки зшитої роботи !!!

- зовнішню рецензію дипломної роботи, яку надають фахівці із кафедр, затверджених наказом по університету;

- відгук наукового керівника (див. Дод. Е)

Анотація (див. Дод. Б)

Анотація повинна містити такі елементи:

- назва дипломної роботи;

- спеціальність (шифр і назва);

- місто, рік;

- основні ідеї, результати та висновки роботи.

Після анотації наводяться ключові слова (5-7), які з точки зору інформаційного пошуку розкривають суть роботи.

Перелік умовних позначень

Якщо в роботі вживалася специфічна термінологія, а також було використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення й таке інше, то їх перелік повинен бути поданий у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом.

Перелік формується двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять скорочення, справа – їх детальне розшифрування.

Зміст

Зміст подають на початку дипломної роботи. Він містить назви та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовки), зокрема вступу, висновків до розділів, списку використаних джерел, додатків та ін. (див. дод. Д). Номери розділів і підрозділів дипломної роботи подаються тільки арабськими цифрами. Назви підрозділів розміщують з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять.

При написанні дипломних робіт рекомендується уникати надмірного вживання різних скорочень та аббревіатур.

Вступ

Вступ до дипломної роботи розкриває актуальність, сутність і стан досліджуваної наукової проблеми та її значущість, підстави і вихідні дані для розробки теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження.

У вступі подають загальну характеристику дипломної роботи в наступній послідовності:

- актуальність теми, що вивчається, її практична значущість;
- огляд літератури з теми дослідження;
- мета і задачі дослідження;
- об'єкт і предмет дослідження;
- методологічні основи та інформаційна база дослідження;
- наукова новизна;
- практичне значення отриманих результатів;
- структура та зміст роботи.

Наявність усіх зазначених структурних частин у вступі роботи є **обов'язковою**.

Основна частина

Кожен розділ **основної частини**, залежно від обсягу і характеру викладеного матеріалу, може складатись з кількох підрозділів, а підрозділи можуть включати пункти.

У розділах основної частини:

Розділ 1. Теоретичний розділ

Висвітлюються теоретичні положення досліджуваної теми, критично осмислюються різні точки зору на те чи інше питання та аргументується власна думка.

В аналітичному огляді літературних джерел щодо напряму наукового дослідження студент відзначає *основні етапи розвитку наукової думки за своєю проблемою*. Слід звернути увагу на те, що *цитуючи будь-яке джерело інформації, необхідно обов'язково робити посилання на нього, оскільки це є предметом інтелектуальної власності*. Стисло, критично висвітлюючи публікації, необхідно вказати ті проблеми, які потребують дослідження.

На основі вивчення наукової, навчально-методичної літератури (в тому числі іноземної) коротко аналізуються *підходи різних авторів до розв'язання проблеми*, а також обґрунтовуються власні погляди на проблему.

У цьому розділі подається *оцінка діючих законів, постанов, указів та інших офіційно-розпорядчих документів, нормативної та довідкової бази за досліджуваною проблемою*. Розкривається власне розуміння цієї бази, обґрунтовуються необхідність, доцільність окремих документів. Для констатації та обґрунтування загальнотеоретичних висновків та тенденцій доцільно використовувати дані, опубліковані у відповідних енциклопедіях, монографіях, довідниках, зарубіжних джерелах, виданнях, у т.ч. з наукометричної бази Scopus.

Розділ 2. Аналітично-дослідницький розділ

Цей розділ для випускника за ОКР спеціаліст з фінансів і кредиту є досить важливим з точки зору формування його фахових навичок. У цьому розділі дається коротка характеристика сучасного стану досліджуваного підприємства, **аналізуються** статистичні матеріали та (або) фактичні дані роботи підприємства, в основному бази переддипломної практики. Студент повинен здійснити системне дослідження виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємства, а саме:

- діагностику діяльності підприємства з використанням фінансової та статистичної звітності;
- аналіз техніко-економічних показників діяльності підприємства;
- дослідження структури динаміки валюти балансу підприємства;
- оцінка основних фінансових показників діяльності підприємства.

Усі аналітичні розрахунки, таблиці, графіки, діаграми мають супроводжуватися тлумаченням та висновками. Аналіз проблеми повинен здійснюватися з урахуванням чинників позитивної та негативної дій.

Розділ 3. Проектно-рекомендаційний розділ

Подаються напрями вирішення тих проблем, які були виявлені шляхом попереднього, ґрунтовно проведеного аналізу другого розділу. Звичайно, для спеціальності «фінанси і кредит», проблема розкриття поставлених завдань повинна бути вирішена шляхом:

- аналізування основних фінансових показників, які стосуються теми дослідження;
- визначення взаємозв'язку позитивних та негативних тенденцій зміни одержаних результатів діяльності підприємства на основі проаналізованих даних.

У цьому розділі варто подати конкретні науково обґрунтовані пропозиції, проекти інноваційного характеру щодо вдосконалення управління через покращення фінансових показників та підвищення ефективності діяльності підприємств, установ, організацій.

Основне **завдання** розділу полягає в *розробці конкретних рекомендацій, пропозицій, моделей удосконалення управління фінансовими параметрами розвитку та діяльності організації* на базі основних теоретичних положень, методичних підходів, методичного інструментарію, що викладені у першому розділі, а також висновків аналітичного дослідження, проведеного у другому розділі. Проектні пропозиції можуть мати вигляд організаційних, економічних, фінансових, інноваційних, технологічних та інших заходів, бізнес-плану (або його фрагменту), інвестиційного проекту тощо.

Проектна частина дипломного проекту може:

1. Представляти розробку певної однієї ідеї, яка за своєю сутністю буде комплексним заходом з вдосконаленням різних сторін діяльності об'єкту проектування (фінансового, економічного, організаційного, інвестиційного, інноваційного тощо).

2. Відобразитись обґрунтуванням кількох заходів (двох і більше), пов'язаних між собою ідеєю вдосконалення предмету та об'єкту проектування. В цьому випадку окремий захід спрямований на усунення конкретного недоліку діяльності підприємства, а проектна сукупність заходів (двох і більше) буде сприяти досягненню цілей проектування.

Вибір форми побудови проектної частини визначається темою проекту, результатами аналізу і досліджень, цілями проектування тощо.

Детальні пропозиції щодо вдосконалення діяльності організації мають відповідати напрямку дослідження: кожна з розгорнутим обґрунтуванням, у

тісному зв'язку із результатами аналітично-дослідницького розділу, відштовхуючись від виявлених відхилень, проблем та недоліків. Запропоновані удосконалення та інновації мають містити *розрахунково-кількісне обґрунтування*. Таке обґрунтування може бути проведене шляхом застосування методів *економіко-математичного прогнозування* (методів експертних оцінок, методу екстраполяції трендів, експоненційного згладжування, регресійного моделювання, прогнозування з інтервалом довіри), а також методів *економічної статистики* (кореляційний аналіз, вивчення рядів динаміки окремих показників діяльності підприємства, обчислення ковзної середньої, визначення темпів зростання та приросту, індексу сезонності).

Студент може зазначити, які економіко-математичні методи, моделі, програмні засоби при цьому використано або доцільно використати у майбутньому. Бажано навести результати анкетування, проведеного за розробленою студентом анкетною.

Водночас комплексний підхід до оцінювання проектних рішень зорієнтований на врахування, крім економічного та фінансово-економічного, інших видів *«позаекономічних» ефектів*, а саме: наукового, науково-технічного, соціального, екологічного тощо, які вимагають специфічних методів оцінювання. Практично неможливо точно кількісно виміряти корисний ефект у вартісній формі, тому для цієї групи ефектів доцільніше застосовувати якісні види оцінювання, наприклад, експертні (рейтингові або бальні), які мають числовий вираз, чи описові (словесні, графічні, вербальні тощо).

Спеціальна частина

Розділ дипломної роботи повинен стосуватися дослідження галузі, або ж ринку, а також позиціонування підприємства відносно конкурентів, споживачів, посередників, співпраця із місцевими органами влади. На підставі дослідження ринку необхідно здійснити прогнози його розвитку, з'ясувати кон'юнктурні тенденції, ключові фактори успіху, обґрунтувати за необхідності вибір цільових ринків і ринкових цін.

Джерелами інформації при роботі над спеціальним розділом повинні бути:

- ▣ національні («Україна в цифрах», «Статистичний щорічник України») та міжнародні статистичні видання;
- ▣ фінансова, статистична, бухгалтерська звітність досліджуваного підприємства;
- ▣ публікації у таких відомих українських виданнях як діловий тижневик «Контракти», газети «Бизнес», «Фокус», «Тиждень», журнали «Економіка України», «Економіка та прогнозування» та інші;
- ▣ спеціалізовані видання, які мають різну періодичність виходу і містять розширену інформацію по окремих показниках;
- ▣ власні проведенні дослідження та опитування.

Організаційно-економічна частина

Цей розділ повинен містити узагальнення результатів проведеного аналізу та пропозицій по удосконаленню фінансово-господарської діяльності.

Обґрунтування економічної ефективності запропонованих у попередніх розділах рішень можуть включати наступні моменти:

- визначення основних шляхів покращення фінансового стану підприємства;
- рекомендації щодо покращення фінансових результатів підприємства;
- заходи для активізації виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємства.

Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях

Зміст і обсяг розділів з охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях конкретизується консультантами відповідно до специфіки теми дипломної роботи.

Висновки і пропозиції

Логічним завершенням дипломної роботи є висновки. Головна їх мета – підсумки проведеної роботи. У висновках коротко підводяться підсумки дослідження, по пунктах формуються основні результати, окремі лаконічні положення, методичні рекомендації та пропозиції автора щодо ефективнішого розв'язання проблематики. Дуже важливо, щоб вони відповідали поставленим завданням. У висновках необхідно зазначити не тільки те позитивне, що вдалося виявити в результаті вивчення теми, а й недоліки та проблеми практичного функціонування досліджуваного підприємства, а також конкретні рекомендації щодо їх усунення.

Основна вимога до заключної частини – не повторювати (не копіювати окремі абзаци, сторінки) змісту, вступу, основної частини роботи.

Список використаних джерел

Список використаних джерел складається на основі робочої картотеки і відображає обсяг використаної літератури та ступінь вивченості досліджуваної теми. Список використаних джерел повинен містити бібліографічний опис літератури, використаної студентом під час роботи над темою. Укладаючи його, необхідно дотримуватися вимог державного стандарту. Кожний бібліографічний запис треба починати з нового рядка, літературу слід розташовувати в алфавітному порядку авторів та назв праць, спочатку видання українською мовою, потім - іноземними. Бібліографічні записи в "Списку використаних джерел" повинні мати порядкову нумерацію. У список використаних джерел включають законодавчі, нормативно-методичні, монографічні, статистичні матеріали, які використовувались при написанні роботи. На кожне джерело, яке є працею одного чи кількох авторів, вказуються прізвище та ініціали авторів, повна назва роботи, місце видання, видавництво, рік і кількість сторінок. Залежно від назви і наукового значення теми список використаних джерел може бути орієнтовно в межах 80-1000 найменувань літератури для дипломних робіт. Важливо, щоб студент розглянув найновіші публікації, вагому частку у структурі джерел повинні займати наукові видання, а не навчально-методичні.

Під час складання списку використаних джерел необхідно дотримуватись національного стандарту ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний опис (див. Дод. Ж).

Додатки

Завершуючи написання дипломної роботи, необхідно систематизувати ілюстративний матеріал. Ілюстрації можна подавати у тексті або оформляти у вигляді додатків.

До додатків доцільно включати відповідні розрахунки, допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття дипломної роботи з посиланням на них у тексті:

- таблиці допоміжних цифрових даних;
- ілюстрації допоміжного характеру;
- звітна інформація досліджуваних підприємств;
- результати власних авторських досліджень.
- громіздкі економіко-математичні моделі і розрахунки.

Усі **додатки** повинні мати порядкову нумерацію та назви, що відповідають їхньому змісту.

З правого боку рядка малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток __» (але без знака №) і велика літера, що позначає додаток. Наприклад, «Додаток Б». Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад, додаток А, додаток Б і т. д. Єдиний додаток позначається як додаток А.

Додаток повинен мати заголовок, написаний або надрукований малими літерами з першої великої літери симетрично до тексту сторінки.

Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад: «А. 2» – другий розділ додатка А; «В. 3.1» – перший підрозділ третього розділу додатка В.

Ілюстрації, таблиці і формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: «Рис. Д. 1.2» – другий рисунок першого розділу додатка Д; «формула (А. 1)» – перша формула додатка А.

Якщо зміст додатка не вміщується на одну сторінку, то на наступній сторінці у верхньому правому куті зазначається «Продовження додатку...».

РОЗДІЛ 4

ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Дипломну роботу доцільно виконувати в такій послідовності (що записується у завдання на дипломну роботу із вказівкою конкретних дат виконання кожного пункту):

- 4.1. Вибір і затвердження теми дипломної роботи.
- 4.2. З'ясування об'єкта і предмета, визначення мети і завдань дослідження.
- 4.3. Вивчення та відбір літератури з теми.
- 4.4. Робота над основним розділом дипломної роботи.
- 4.5. Робота над спеціальним розділом.
- 4.6. Робота над організаційно-економічним розділом.

- 4.7. Робота над розділом з охорони праці і безпеки в надзвичайних ситуаціях.
- 4.8. Написання висновків і пропозицій.
- 4.9. Попередній захист дипломної роботи на кафедрі.

4.1. Вибір і затвердження теми дипломної роботи

Вибір теми є важливим моментом у написанні дипломної роботи.

Тематика дипломних робіт розробляється, пропонується і затверджується випусковою кафедрою, зокрема кафедрою економіки та фінансів, згідно з програмами курсів, які забезпечують фахову підготовку спеціаліста зі спеціальності "Фінанси і кредит". Виписка з протоколу засідання кафедри передається до деканату факультету економіки і підприємницької діяльності для узгодження проекту наказу по Університету. Кожного навчального року тематика дипломних робіт обов'язково оновлюється.

При обранні теми основними критеріями повинні бути:

- актуальність;
- наявність теоретичних джерел (підручників, навчальних посібників, монографій, статей) та фактичного статистичного матеріалу;
- можливість виконання теми у вищому навчальному закладі;
- наукова новизна;
- перспективність розв'язання важливих проблем;
- безпосередній зв'язок з потребами практичної діяльності досліджуваного підприємства;
- можливість впровадження результатів дослідження у діючу практику підприємств, організацій, установ;
- достатня обізнаність студента і наявність необхідних знань та навичок.

Тему дипломної роботи дослідник вибирає самостійно **При цьому декілька студентів не можуть писати однакову тему.** При виникненні труднощів із вибором теми, студент може отримати консультації у викладачів випускової кафедри.

Протягом жовтня-листопада студенти вибирають тему дипломної роботи із затвердженого переліку і подають заяви на ім'я завідувача випускової кафедри з проханням її затвердити. Теми дипломних робіт, керівники робіт, рецензенти і консультанти закріплюються за студентами і затверджуються наказом по Університету.

4.2. Визначення мети та завдань, з'ясування об'єкта і предмета дослідження.

Мета дослідження пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також з його кінцевим результатом і шляхом його досягнення. Кінцевий результат дослідження передбачає вирішення студентами проблемної ситуації, яка відображає суперечність між типовим станом об'єкта дослідження в реальній практиці і вимогами суспільства до його більш ефективного функціонування.

Наявність поставленої мети дослідження дозволяє визначити **завдання дослідження.** Завдання дипломної роботи конкретизують її загальну мету і підпорядковані її досягненням. Загалом, розв'язання проблем в розділах основної

частини дипломної роботи має бути підпорядковане поставленій меті і завданням дослідження.

Приклад № 1

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розробка системного механізму антиризикових заходів для управління фінансовими потоками на ДП «Борщівський спиртовий завод».

Для досягнення поставленої мети нами визначено наступні завдання:

- визначити економічну сутність ризику та виявити основні центри утворення ризиків на підприємствах спиртової галузі;
- подати основні методи нейтралізації фінансових ризиків у підприємницькій діяльності;
- здійснити економічну оцінку та аналіз діяльності ДП «Борщівський спиртовий завод»;
- проаналізувати стратегічні позиції підприємства на ринку виробників спирту регіону;
- здійснити стратегічне прогнозування позицій підприємства в умовах економічної нестабільності;
- розробити систему антиризикових заходів для досліджуваного підприємства;
- здійснити ідентифікацію та обґрунтування зовнішніх фінансових ризиків ДП «Борщівський спиртовий завод».

При з'ясуванні **об'єкта, предмета і мети** дослідження необхідно зважати на те, що між ними і темою дипломної роботи є системні логічні зв'язки. **Об'єктом дослідження** є вся сукупність відношень різних аспектів теорії і практики науки, яка слугує джерелом необхідної для дослідника інформації. **Предмет дослідження** – це тільки ті суттєві зв'язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в даній роботі, є головними, визначальними для конкретного дослідження. Таким чином, предмет дослідження є вужчим, ніж об'єкт. Власне на розкриття предмету дослідження спрямовано зміст дипломної роботи.

Правильне, науково обґрунтоване визначення об'єкта дослідження – це не формальна, а суттєва, змістова наукова акція, зорієнтована на виявлення місця і значення предмета дослідження в більш цілісному і широкому понятті дослідження. Треба знати, що **об'єкт дослідження** – це частина об'єктивної реальності, яка на даному етапі стає предметом практичної і теоретичної діяльності людини як соціальної істоти (суб'єкта). **Предмет дослідження** є таким його елементом, який включає сукупність властивостей і відношень об'єкта, опосередкованих людиною (суб'єктом) у процесі дослідження з певною метою в конкретних умовах.

Приклади формулювання об'єкта і предмета дослідження:

Приклад № 2

Об'єктом дослідження є інноваційно-інвестиційна діяльність підприємств в умовах ринкового розвитку економіки.

Предметом дослідження є моделювання фінансово-економічних відносин, які виникають у процесі інноваційно-інвестиційної діяльності з приводу створення капіталу.

Приклад № 3

Об'єктом дослідження є фінансово-економічна діяльність ДП «Борщівський спиртовий завод», розміщеного у м. Борщів Тернопільської області.

Предметом дослідження є принципи, способи, методи економічного оцінювання та аналізу фінансової діяльності досліджуваного підприємства.

4.3. Вивчення та підбір літератури з теми

Методологічною основою виконання дипломної роботи є теоретичні дослідження вітчизняних та зарубіжних економістів, Закони України, які приймаються Верховною Радою України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України.

Основними статистичними матеріалами для оцінки та ґрунтовного аналізу економічної діяльності є фінансово-статистична звітність підприємств.

Одним з основних показників значення наукового результату є **індекс цитування**, який визначає кількість посилань на ту чи іншу статтю, автора, журнал. Чим вищий цей показник, тим авторитетнішим є автор, тим вищий його науковий рейтинг.

4.4. Робота над основною частиною дипломної роботи

При аналізі діяльності об'єкта дослідження необхідно використати методи і прийоми фінансово-економічного аналізу. Основним завданням проведеного аналізу є оцінка фінансових результатів господарської діяльності за попередні та поточний роки, виявлення факторів, які позитивно чи негативно вплинули на кінцеві показники роботи підприємства, прийняття рішення про визнання структури балансу задовільною (незадовільною), а підприємства – платоспроможним (неплатоспроможним), фінансово стійким, інвестиційно привабливим чи непривабливим тощо.

Джерелами інформації для проведення аналізу є*:

- Баланс підприємства, форма № 1, або Консолідований баланс форма № 1-к.
- Звіт про фінансові результати, форма № 2, або Консолідований звіт про фінансові результати, форма № 2-к.
- Звіт про рух грошових коштів, за прямим методом форма № 3. Звіт про рух грошових коштів, за непрямим методом форма № 3-н, або Консолідований звіт про рух грошових коштів, за прямим методом форма № 3-к, Консолідований звіт про рух грошових коштів, за непрямим методом форма № 3-нк.
- Звіт про власний капітал, форма № 4, або Консолідований звіт про власний капітал, форма № 4-к.
- Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»
- Форма № 6 «Додаток до приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами»
- Інші дані бухгалтерської та статистичної звітності.

***Примітки.** У 2013 році відбулось реформування системи бухгалтерського обліку, з метою її наближення до МСФЗ, з'явилися оновлені форми фінансової звітності та удосконалено підходи до її складання. Наказом Міністерства фінансів «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку» від 07.02.13 за №73 було ухвалено Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», яке визначає мету,

склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визначення та розкриття її елементів, яке замінило перші п'ять П(С)БО: 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», 2 «Баланс», 3 «Звіт про фінансові результати», 4 «Звіт про рух грошових коштів» та 5 «Звіт про власний капітал».

У результаті таких нововведень усі підприємства повинні застосовувати нові форми фінансової звітності починаючи зі звітності за I квартал 2013 року.

Підприємства, за I квартал 2013 року звітують за оновленою формою балансу (звіту про фінансовий стан) та звіту про фінансові результати (звіту про сукупний капітал). Решту нових форм фінансової звітності вони будуть подавати тільки за підсумками 2013 року.

У зв'язку з цими подіями виникає необхідність у коригуванні розрахунку показників, що характеризують фінансовий стан підприємств, що дозволить об'єктивно оцінити їх фінансово-господарську діяльність, а це в свою чергу, забезпечить прийняття ефективних управлінських та економічних рішень.

В якості джерел інформації при трансформації формул показників, що характеризують фінансовий стан підприємства були використані наступні інструктивні матеріали:

1. Наказ Міністерства Фінансів України № 433 «Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності» від 28.03.2013 р.

2. Наказ Міністерства Фінансів України № 476 «Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності» від 11.04.2013 р.

4.5. Робота над спеціальним розділом

За допомогою зібраної інформації студент повинен дати характеристику галузі промисловості, або ринку, на якому працює підприємство. Доцільно проаналізувати стан та тенденції розвитку цієї галузі з використанням побудованих діаграм та графіків. Звичайно ж комплексне дослідження ринку не повинно обмежуватися констатацією ситуації, яка склалася та причин, що її зумовлюють. Тут постає необхідність здійснити прогнозування розвитку цієї галузі, визначити перспективні позиції досліджуваного підприємства, проаналізувати ризики і можливості виходу досліджуваної організації на інші ринку, зокрема і на закордонні у відповідності до підписаної Асоціації між Україною і європейським Союзом.

Метою такого прогнозування є прогноз появи нових потреб, змін уподобань споживачів, можливих дій конкурентів, змін у законодавстві.

Як рекомендовані, можна використати нескладні кількісні методи прогнозування.

Загальна характеристика методів прогнозування

Прогнозування здійснюється багатьма методами, які можна поділити на такі види:

- 1) статистичні (моделювання), зокрема:
 - засновані на трендових моделях (методи екстраполяції);
 - засновані на факторних моделях;
- 2) методи аналогії;
- 3) методи експертизи (метод «Дельфи» та ін.).

Найбільш поширеним методом прогнозування є метод, заснований на **трендових моделях (метод екстраполяції)**, тобто продовження в майбутнє тенденції, що спостерігалася в минулому періоді. Процеси, які екстраполюються, показують збільшення (або зменшення) функції з постійною швидкістю чи з певним прискоренням (уповільненням). У першому випадку йдеться про лінійну екстраполяцію. Прикладом нелінійної екстраполяції може бути **експоненційна модель**. Проте слід мати на увазі, що розвиток за експонентою не може відбуватися безкінечно. При коротко- і середньотермінових прогнозах результати є задовільними, але при довготерміновому прогнозуванні результати можуть бути нереальними і навіть абсурдними.

Методи екстраполяції

Метод екстраполяції, заснований на розрахунку середньорічних темпів зростання

Середньорічний темп зростання розраховують за формулою:

$$\bar{K} = \sqrt[n]{y_t / y_1}, \quad (4.1)$$

де \bar{K} – середньорічний темп зростання;

y_t – реалізація товарів і послуг у звітному (останньому) році;

y_1 – реалізація товарів і послуг у базисному (першому) році;

n – кількість років у динамічному ряді.

Наприклад, у першому році підприємство реалізувало товарів і послуг на суму 6,53 грн., а в останньому сьомому році — на суму 12 тис. грн. Розраховуємо середньорічний темп зростання за 7 років за наведеною формулою:

$$\bar{K} = \sqrt[7]{y_t / y_1} = \bar{K} = \sqrt[7]{12 / 6,53} = 1,107 \text{ або } 110,7\%.$$

Це означає, що обсяг реалізації товарів і послуг кожного року збільшувався в середньому на 10,7%.

Далі визначаємо прогноз реалізації товарів і послуг на майбутній період:

$$\text{8-й рік: } y_8 = y_7 \cdot \bar{K} = 12 \cdot 1,107 = 13,28 \text{ тис. грн.};$$

$$\text{9-й рік: } y_9 = y_7 \cdot \bar{K} \cdot \bar{K} = 12 \cdot 1,107 \cdot 1,107 = 14,71 \text{ тис.грн};$$

$$\text{10-й рік: } y_{10} = y_7 \cdot \bar{K} \cdot \bar{K} \cdot \bar{K} = 12 \cdot 1,107 \cdot 1,107 \cdot 1,107 = 16,28 \text{ тис. грн.}$$

Метод екстраполяції за прямою

Одним з найпростіших методів прогнозування є екстраполяція за прямою. Рівняння прямої застосовують у тих випадках, коли із зростанням однієї величини (часу) спостерігається пропорційне зростання або зменшення іншої величини, наприклад, реалізації товарів і послуг (рис. 4.1).

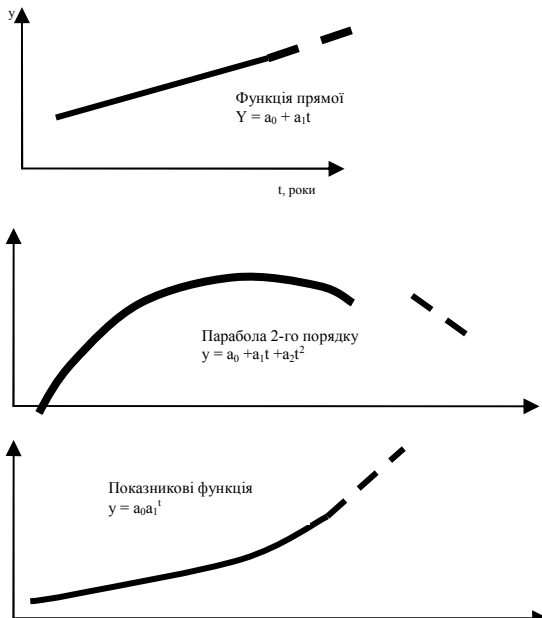

Рисунок 4.1. Функції, що застосовуються при екстраполяції

Для розрахунку параметрів прямої використовують метод «найменших квадратів». Суть цього методу полягає в тому, що сума квадратів відхилень фактичних даних динамічного ряду від шуканої величини повинна бути найменшою. Техніка розрахунку наведена в табл. 4.1.

Реалізація послуг ДП «Борщівський спиртовий завод» протягом останніх 7-ми років

	Порядковий номер року (t)	Реалізація товарів і послуг, тис. грн. (y)	Розрахункові величини	
			t ²	(ty)
	1	6,53	1	6,53
	2	8,22	4	16,44
	3	8,30	9	24,90
	4	8,70	16	34,80
	5	10,60	25	53,00
	6	11,00	36	66,00
	7	12,00	49	84,00
Усього, Σ	28	65,35	140	285,7
Середнє значення	4	9,33	x	x

Параметри рівняння прямої $y = a_0 + a_1 t$ визначаються за формулами:

$$a_1 = \frac{\sum (ty) - n \bar{t} \bar{y}}{\sum (t^2) - n (\bar{t}^2)} \quad a_0 = \bar{y} - a_1 \bar{t}, \quad (4.2)$$

де y – реалізація товарів і послуг, тис. грн.;

t – порядковий номер року;

a_0, a_1 – параметри рівняння;

n – число років у динамічному ряді (в даному прикладі $n = 7$).

Підставляємо в формули значення, розраховані в таблиці 4.1:

$$a_1 = \frac{285,7 - 7 \times 4 \times 9,33}{140 - 7 \times 16} = 0,87$$

$$a_0 = 9,33 - 0,87 \times 4 = 5,85$$

Отже, рівняння прямої має вигляд:

$$y = a_0 + a_1 t$$

$$y = 5,85 + 0,87 t$$

Якщо за цим рівнянням прогнозувати реалізацію товарів і послуг, то за наступними роками вона дорівнюватиме:

у 8-му році:

$$y_8 = 5,85 + 0,87 \times 8 = 12,8 \text{ тис. грн.};$$

у 9-му році:

$y_9 = 5,85 + 0,87 \times 9 = 13,7$ тис. грн.;

у 10-му році:

$y_{10} = 5,85 + 0,87 \times 10 = 14,55$ тис. грн.

Продовжувати на перспективу лінію тренду можна лише доти, доки базисний період буде в 1,5-2 рази довший за прогнозний. Наприклад, якщо в динамічному ряді 7 років, прогноз на його основі можна складати тільки на 1, 2, 3 або 4 роки вперед.

Побудований графік динамічного ряду може показати, що для його розвитку характерною є не пряма, а крива лінія. У цьому разі треба вирішити, який тип кривої буде найбільш характерним для даного ряду. Потім розраховують її параметри за спеціальними системами рівнянь.

Метод екстраполяції на основі середнього абсолютного приросту реалізації

Середній абсолютний приріст реалізації товарів і послуг розраховується за формулою:

$$\bar{\Delta y} = \frac{y_t - y_1}{n - 1}, \quad (4.3)$$

де $\bar{\Delta y}$ – середній абсолютний приріст реалізації товарів і послуг, грн.;

y_1 – реалізація товарів і послуг у базисному році, грн.;

y_t – реалізація товарів і послуг у звітному році, грн.;

n – число років у динамічному ряді.

Розрахунок цього показника доцільно проводити за формою таблиці 4.2.

Таблиця 4.2

Вихідні дані для розрахунку середнього абсолютного приросту реалізації товарів і послуг за 7 років

Порядковий номер року (t)	Реалізація товарів і послуг, тис. грн. (y)	Ланцюговий абсолютний приріст, тис. грн. ($\bar{\Delta y}$)
1	6,53	-
2	8,22	1,69
3	8,30	0,08
4	8,70	0,40
5	10,60	1,90
6	11,00	0,40
7	12,00	1,00
Усього	x	5,47

Визначаємо значення середнього абсолютного приросту реалізації товарів і послуг за 6 років (перший рік у розрахунку участі не бере):

$$\bar{\Delta y} = 5,47 : 6 = 0,91 \text{ тис. грн.}$$

Отже, кожного року обсяг реалізації товарів і послуг фірми збільшується в середньому на 0,91 тис. грн.

Прогноз розраховуємо, додаючи значення середнього абсолютного приросту до значення останнього (звітного) року:

$$\text{8-й рік: } y_8 = y_7 + \bar{\Delta y} = 12,00 + 0,91 = 12,91 \text{ тис. грн.};$$

9-й рік: $y_9 = y_7 + \bar{\Delta}y + \bar{\Delta}y = 12,00 + 0,91 + 0,91 = 13,82$ тис. грн.

10-й рік: $y_{10} = y_7 + \bar{\Delta}y + \bar{\Delta}y + \bar{\Delta}y = 12,00 + 0,91 + 0,91 + 0,91 = 14,73$ тис. грн.

Надалі, після здійснення прогнозів і побудови графіків, необхідно оцінити існуючі і визначити перспективні позиції досліджуваного підприємства на ринку. Основою для вибору позицій конкретного підприємства, або торгівельної марки є конкурентні переваги товару, або вигоди, які цей товар може надати споживачам. Вибір позиції товару повинен ґрунтуватися на реальних перевагах товару, чи послуги. Можна графічно за допомогою різноманітних методів позиціонування, які описані в літературі, визначити місце досліджуваного підприємства на ринку.

4.6. Робота над організаційно-економічною частиною

Кінцевою метою дипломної роботи спеціаліста, як правило, є розрахунок та обґрунтування збільшення маси та норми прибутку за рахунок підвищення конкурентоспроможності товарів (продукції, робіт, послуг), розширення ринку збуту і забезпечення стійкого функціонування організації (підприємства). Іншими словами, покращення фінансового стану організації можна досягти за рахунок підвищення якості (чим вона вища, тим вища ціна), реалізації політики ресурсозбереження, збільшення або оптимізації програми випуску конкурентоспроможних товарів, послуг, організаційно-технічного та соціального розвитку. У споживача товарів головними критеріями придбання є якість, ціна та експлуатаційні витрати під час використання товарів.

Ці дві особливості формування ефекту від розроблення і впровадження заходів, запропонованих у дипломних роботах, який проявляється як у сфері виробництва, так і у сфері споживання товарів, вимагають застосування різних підходів до його оцінювання.

Загалом *під ефектом* розуміють результат зіставлення нового стану явища після досягнення продиктованих потребами суб'єкта цілей з якістю його вихідного стану. Залежно від сфери виникнення розрізняють такі види ефекту від проектних рішень: економічний, фінансово-економічний, науковий, науково-технічний, соціальний (соціально-політичний), екологічний.

Економічний ефект відображає результат перевищення доходів від пропонованого заходу над видатками на його розроблення і впровадження.

Фінансово-економічний ефект поряд із економічним передбачає покращення кінцевого стану організації (підприємства) з погляду її фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності (поліпшення структури активів і пасивів, підвищення спроможності розраховуватися із зобов'язаннями, приріст власного капіталу).

Науковий ефект означає приріст кількості та якості інформації або суми знань в певній галузі науки.

Науково-технічний ефект пов'язаний із аналогічним приростом науково-технічної інформації як результату виконання комплексу робіт із СОНТ (створення та освоєння нової техніки). У дипломних роботах, в яких розробляють інформаційні системи, виділяють технічний ефект, коли відбувається розвиток виробництва на

базі науково-технічної інформації, що проявляється у освоєнні значень технічних параметрів і характеристик виробів або засобів виробництва.

Соціальний ефект відображає покращення якості життя людей, що адекватно до зростання доходів персоналу, забезпечення їх зайнятості, підвищення кваліфікації, поліпшення умов праці, скорочення кількості травм та професійних захворювань, поліпшення умов соціальної захищеності (оплата комунальних послуг, санаторного лікування, відпочинку, освіти членів сім'ї, проїзду тощо).

Екологічний ефект означає зменшення шкідливих впливів на довкілля, впровадження безвідхідних технологій на базі замкнутого кола технологічного циклу обробки ресурсів або переробки відходів, наближення до біосумісних типів технологій та підвищення рівня екологічної безпеки проекту.

Своєрідною комбінацією економічного, фінансового, науково-технічного ефектів, які у сукупності можуть забезпечувати ще один особливий *синергічного типу ефект*, є так званий *ринковий*, який проявляється у зміцненні конкурентоспроможної позиції фірми на ринку і одержанні конкурентних переваг за рахунок підвищення якості продукту, цінової політики, маркетингової програми, ефективного менеджменту, раціональної організаційної структури управління, корпоративної культури.

Залежно від сфери (виробництво, експлуатація) та часу появи (отримання) ефект може бути фактичним, тобто отриманим у поточному році, та очікуваним, який проявляється впродовж 1-2 років у виробника і першого споживача, а також потенційним (при відповідному вирішенні поставлених задач в межах 3-4 років).

Оцінка ефекту може мати кількісно-вартісну та якісну форму. Для економічного ефекту, який визначають за допомогою вартісного вимірювання результатів, характерна вартісна форма оцінювання, а для фінансово-економічного ефекту щодо можливих показників можлива кількісна форма оцінювання результату, наприклад, коефіцієнт абсолютної ліквідності; показник довгострокової заборгованості; для інвестиційних розрахунків – строк окупності інвестицій в роках; індекс прибутковості інвестицій. Кількісна форма оцінювання характерна також для показників ефективності використання ресурсів, маркетингових характеристик проекту; для ринкових параметрів – кількості контрольованих сегментів відносної частки підприємства, рівня конкуренції. Водночас комплексний підхід до оцінювання проектних рішень зорієнтований на врахування, крім економічного та фінансово-економічного, інших видів “позаекономічних” ефектів, а саме: наукового, науково-технічного, соціального, екологічного тощо, які вимагають специфічних методів оцінювання. Практично неможливо точно кількісно виміряти корисний ефект у вартісній формі, тому для цієї групи ефектів доцільніше застосовувати якісні види оцінювання, наприклад, експертні (рейтингові або бальні), які мають числовий вираз, чи описові (словесні, графічні, вербальні тощо).

Враховуючи вищенаведені особливості системного та комплексного підходів до різних видів проектних рішень та їх взаємозв'язку із видами ефекту і специфікою оцінок цих ефектів, необхідно здійснити за допомогою керівника випускної роботи (проекту) вибір методу оцінювання, до складу якого можуть входити:

- розрахункові методи, які забезпечують точність результатів для відповідних видів заходів, що піддаються кількісно-вартісній оцінці;

- методи прогнозування та моделювання для визначення потенційних ефектів;
- експертні методи;
- методи аналогій для суто якісних видів ефекту.

Для оцінювання ефекту будь-яким методом необхідно сформувати систему показників, за якими здійснюється власне розрахунок або визначення ефекту іншим способом.

Загальний методологічний підхід до оцінювання ефекту у вартісній формі відображається формулою:

$$E = \sum_{t=0}^T (P_t - B_t), \quad (4.4)$$

де E – сумарний ефект від розроблення і впровадження проектного рішення, грн.;

P_t – результати від впровадження проектного рішення в t -му періоді, грн.;

B_t – видатки на створення (розроблення) і реалізацію проектного рішення в t -му періоді, грн.;

T – строк дії проектного рішення.

Економічне обґрунтування проектних рішень, а також відповідні розрахунки повинні ґрунтуватися на положеннях, викладених в офіційних регламентуючих документах (наприклад, Законах України, постановах Кабінету Міністрів України, окремих міністерств та відомств — Мінфіну, Мінстату тощо), які є чинними під час виконання дипломної роботи.

Специфічною є економічна оцінка інвестиційних проектних рішень та рішень, що не потребують залучення додаткових джерел фінансування, тобто можуть бути реалізовані на безінвестиційній основі. Для безінвестиційних проектних рішень у виробничій сфері ефективність виробництва (без додаткових капіталовкладень) може оцінюватись за показником умовно-річної економії або зміни потрібних та використовуваних ресурсів, наприклад, економії на матеріальних ресурсах, підвищення продуктивності праці, збільшення фондівіддачі, зменшення матеріаломісткості чи трудомісткості продукції, підвищення рівня використання виробничих потужностей, економії фонду оплати праці через зменшення трудомісткості управлінських процесів, збільшення маси прибутку за рахунок мінімізації податкових платежів. Для невиробничої сфери це може бути економія на трансакційних витратах, пов'язаних із процедурами укладання договорів, проведенням переговорів, пошуком партнерів, здійсненням фінансових операцій тощо, а також і на логістичних витратах (транспортних, складських), пов'язаних із матеріально-технічним забезпеченням та збутом продукції, наданням послуг тощо.

Оцінюючи ефективність інвестиційного рішення, виконують інтегральну так звану „комерційну” оцінку, яка складається з двох підходів до обґрунтування доцільності проектного рішення: за критерієм фінансової привабливості (фінансова оцінка) та за критерієм економічної привабливості (економічна ефективність). Ці два підходи взаємно доповнюють один одного.

У першому випадку обґрунтовується ліквідність (платоспроможність) проектного рішення в ході його реалізації та вплив на кінцеві результати функціонування організації (підприємства) з позицій фінансової стійкості.

У другому випадку увага акцентується на потенційній спроможності проектного заходу зберегти купівельну (споживчу) цінність вкладених коштів та забезпечити достатній темп їх приросту.

Оцінку фінансової привабливості інвестиційного проектного рішення виконують за групами показників фінансово-майнового стану організації (підприємства) на базі складання проектного балансу на дату оцінювання. Методика укрупненого проектування балансу порівняно нескладна (вивчається в дисципліні “Фінансовий менеджмент”) і дає змогу спрогнозувати на основі елементів проектної фінансової звітності приблизні значення розділів балансу.

Головним завданням під час визначення фінансової привабливості інвестиційного проектного рішення є оцінка його ліквідності. Під ліквідністю проекту розуміють позитивне сальдо балансу надходжень і платежів упродовж всього строку дії проекту. Від’ємне значення накопиченої суми грошових коштів (кумулятивний дисконтований чистий дохід) свідчить про дефіцит останніх. Відсутність грошових засобів для покриття необхідних витрат у будь-якому з часових інтервалів фактично означає банкрутство проекту, що робить його фінансово не привабливим.

Відповідно впливом грошових коштів є: інвестиційні видатки, зокрема всі видатки на формування оборотного капіталу, поточні витрати, платежі у бюджет (податки, збори, відрахування), обслуговування зовнішньої заборгованості (відсотки за кредит і сплатення позик), дивідендні виплати.

У зв’язку з цим у дипломній роботі доцільно розглянути як проектне інвестиційне рішення забезпечується фінансовими ресурсами та спрогнозувати, наприклад, графіки сплати дебіторської та кредиторської заборгованості, графік виплати заборгованості із кредитних коштів, дивідендних виплат, графік сплати податкових платежів та передбачити заходи із запобігання виникненню від’ємного сальдо балансу надходжень і платежів. Наведені розрахунки дадуть можливість оцінити рівень ліквідності проектного рішення, що забезпечить його фінансову привабливість.

Інвестиційне проектне рішення може вважатися фінансово привабливим, якщо його реалізація дає можливість організації (підприємству) краще забезпечити досягнення двох цілей: одержання прийняттого прибутку на вкладений капітал і підтримку її стабільного фінансового стану. Водночас не виключаються інші пріоритети.

Загалом фінансова оцінка передбачає визначення таких груп показників.

Показники ліквідності (загальної, уточненої, абсолютної) характеризують спроможність організації (підприємства) виконувати свої поточні зобов’язання. Нормативні значення цих та інших фінансових показників наведені у спеціалізованих літературних джерелах та можуть бути уточнені для конкретної організації (підприємства) з урахуванням галузевих особливостей і виду діяльності.

Показники фінансової стійкості та незалежності характеризують спроможність організації (підприємства) розраховуватися з борговими зобов’язаннями

в довгостроковому періоді, відповідність джерел капіталу напрямам використання фінансових ресурсів та ступінь залежності організації (підприємства) від зовнішніх джерел фінансування.

До показників цієї групи належать: коефіцієнт автономії, коефіцієнт маневрування власними оборотними коштами, коефіцієнт інвестування, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт нагромадження амортизації, а також деякі інші, що вибирають за узгодженням з керівником випускної роботи (проекту) та враховують специфіку впливу конкретного проектного рішення на результати функціонування організації (підприємства).

Показники ділової активності характеризують спроможність організації (підприємства) ефективно використовувати наявні економічні ресурси та оцінюють оборотність різних елементів активів (або здатність активів генерувати продажі). Збільшення числових значень показників і, відповідно, зменшення тривалості обороту, свідчить про фінансову привабливість інвестиційного проектного рішення.

Показники прибутковості характеризують фінансову результативність діяльності організації (підприємства). До їх складу входять показники рентабельності, активів та капіталу, зокрема власного, рентабельності продажів, рентабельності виробництва та продукції, коефіцієнт чистого виторгу.

Для акціонерних товариств актуальним є визначення показників акціонерного капіталу (прибуток на акцію, дивіденд на акцію).

Економічна привабливість інвестиційного проектного рішення у сфері реальних інвестицій оцінюється за показниками економічного ефекту та ефективності.

Економічний ефект від інвестицій означає кінцевий результат, який очікують або фактично досягають, здійснюючи інвестиції.

Для оцінювання економічної привабливості інвестиційних проектних рішень застосовують статичні та динамічні методи.

Статичні методи оцінювання економічної привабливості – це прості методи, які використовуються для швидкого та приблизного визначення ефективності інвестицій і проектів, які мають порівняно короткий інвестиційний період або на ранніх стадіях експертизи інноваційних проектів.

Показники прибутковості проекту характеризують чистий прибуток, який буде одержано учасниками проекту від реалізації інвестиційного рішення. Сумарний прибуток у такому разі є величиною ефекту E від розроблення і впровадження проектного рішення (формула для розрахунку E була наведена вище):

$$\Pi_t = (1/T) \sum_{t=0}^m (P_t - B_t), \quad (4.5)$$

де Π_t – середньорічний чистий прибуток у t -му році реалізації проекту, грн.;

m – кількість часових інтервалів (місяців, кварталів) упродовж інвестиційного періоду T ;

T – тривалість інвестиційного періоду, роки.

Проектне рішення вважається економічно привабливим, якщо ці показники є додатніми величинами, в іншому разі проект є збитковим. Показники прибутковості можуть бути розрахованими щодо різних змічних суб'єктів, які зацікавлені в реалізації проекту. Для кожного з них змінюються лише зміст та значення вартісного оцінювання результатів та видатків. Так, для потенційного інвестора в бізнес-проект економічними результатами реалізації проекту може бути сума очікуваних цездів, які він отримає упродовж періоду реалізації бізнес-проекту.

Проста норма прибутку дає можливість встановити не тільки факт прибутковості проекту, але й оцінити ступінь цієї прибутковості, тому цей показник, по суті, є рентабельністю інвестицій, яку визначають за формулою:

$$Hn = \frac{Пn}{I_{o_{\text{сеп}}}}, \quad (4.6)$$

де $Пn$ - прибуток інвестиційного капіталу;

$I_{o_{\text{сеп}}}$ – середня сума початкових інвестицій, яка дорівнює $(I_{o_{\text{п}}} - I_{o_{\text{к}}}) \cdot 1/2$, причому,

$I_{o_{\text{п}}}$, $I_{o_{\text{к}}}$ – відповідно вартість інвестицій на початок і кінець інвестиційного періоду, грн.

Показник рентабельності інвестицій Hn може бути врахований за даними одного з років реалізації проектного рішення (переважно для цього вибирають рік, який відповідає виходу проекту на повну заплановану виробничу потужність, якщо йдеться про бізнес-план, наприклад, нової фірми або виробництва продукції та вдосконалення технології), за окремими роками реалізації проекту при різних запланованих показниках досягнення або використання виробничих потужностей.

Для сфери послуг найчастіше застосовують усереднений показник чистого прибутку. Залежно від проектної ситуації можуть розраховуватися різні показники прибутку інвестиційного капіталу. Так, для оцінювання норми прибутку на повний вкладений капітал ($Пn$) використовують такий підхід:

$$Пn = (I_t + P_t) / I_o, \quad (4.7)$$

де P_t – процентні платежі в t -му році, які виплачуються кредитору (наприклад, банківській установі), грн.

I_o - сума початкових інвестицій, грн.

Для акціонерних товариств норму прибутку на оплачений акціонерний капітал визначають за такою формулою:

$$Пn = I_t / I_a, \quad (4.8)$$

де I_a – оплачений акціонерний капітал, грн.

Простий термін окупності інвестицій (To_n) визначає період від моменту початку інвестування проекту до моменту, коли чистий дохід від реалізації проекту, розрахований наростаючим підсумком, повністю окупить (компенсує) початкові вкладення (інвестиції) в проект. Вважається, що чим менш тривалим у часі є період окупності проекту, тим швидше початкові капіталовкладення повертаються інвестору і проект є привабливішим.

Для проектних рішень, які характеризуються постійним за величиною та рівномірним за часом надходженням чистим прибутком (доходом) Π_0 та одночасними капітальними вкладеннями в проект I , простий термін окупності To_n визначають за формулою:

$$To_n = I/\Pi_0. \quad (4.9)$$

Істотним недоліком статичних методів є їх порівняно неточний, приблизний характер, зокрема, визначений за цими методами термін окупності інвестицій не враховує впливу чинника часу на цінність нових коштів та інших чинників, дія яких на практиці призводить до збільшення значення цього показника. Крім цього, впровадження інвестиційного рішення забезпечує економічну привабливість проекту не тільки за рахунок одержання прибутку, а і за рахунок таких витрат у безготівковій формі, як амортизаційні відрахування, що значною мірою може вплинути на обґрунтованість прийняття управлінського рішення, зокрема у сфері пільних інвестицій. Це потребує застосування динамічних методів оцінювання економічної привабливості проектів.

Динамічні методи оцінювання проектних інвестиційних рішень ґрунтуються на дисконтуванні майбутніх грошових надходжень від реалізації інвестицій, які відповідають часу вкладення капіталів. Суть процедури дисконтування полягає в знаходженні еквівалента грошових коштів, які будуть одержувати або виплачувати у різні моменти часу в майбутньому. Для цього використовують метод складних відсотків та поняття майбутньої і теперішньої вартості грошей, а також вплив характеру грошових потоків на суму їх річного еквівалента. Нагадаємо, що рівномірні за величиною в часі і регулярні грошові потоки називаються *ануїтетом* (A).

Використання динамічних методів дає можливість визначити такі показники економічного оцінювання проектних інвестиційних рішень:

- чиста теперішня вартість (ЧТВ);
- внутрішня норма доходності (ВНД);
- індекс прибутковості (Ip);
- складний термін окупності (To).

Чиста теперішня вартість – це різниця між сумою грошових надходжень від реалізації проекту, приведених до нульового моменту часу, та сумою дисконтованих затрат, необхідних для реалізації цього проектного рішення:

$$ЧТВ = \sum_{t=0}^T \Pi_{вхt}/(1 + R)^t - \sum_{t=0}^T \Pi_{вихt}/(1 + R)^t, \quad (4.10)$$

де $ГП_{вхт}$ – надходження грошових коштів на кінець періоду t , які утворюють вхідний грошовий потік, грн.;

$ГП_{вихт}$ – платежі грошовими коштами на кінець інтервалу t , які утворюють вихідний грошовий потік, грн.;

T – кількість часових інтервалів в інвестиційному періоді;

R – відсоткова ставка дисконтування, прийнята для оцінювання інвестиційного проекту, %.

Коли інвестиції в проект здійснюються одномоментно, то ЧТВ визначають так:

$$ЧТВ = \sum_{t=0}^T ГП_t / (1 + R)^t - I_0, \quad (4.11)$$

де $ГП_t$ – грошовий потік або майбутні грошові надходження від реалізації проекту в t -му інтервалі (переважно t дорівнює одному року), грн.;

I_0 – початкова вартість інвестицій, грн.

Якщо значення ЧТВ позитивне, тобто більше від нуля, то інвестиційне проектне рішення доцільно розробляти і впроваджувати, оскільки показник ЧТВ є інтегрованою характеристикою економічного ефекту і відображає величину чистого дисконтованого доходу.

Ставка дисконтування R – це очікувана гранична ставка, яка забезпечує мінімально прийнятний рівень доходу на вкладений капітал. Визначаючи ставку дисконтування на практиці, використовують ставку з альтернативних вкладень капіталу за умови порівняльності рівнів ризикованості цих вкладень, наприклад, вкладень коштів у загальнодоступні фінансові інститути (банки, фінансові компанії тощо).

Окремими питаннями є визначення грошового потоку ($ГП_t$) та початкової вартості інвестицій (I_0).

У загальному випадку $ГП_t$ складається з двох елементів: необхідних інвестицій (відплив коштів) та надходжень, наприклад, доходів від продажів за мінусом поточних видатків (приплив коштів).

Чистий потік платежів в часовому інтервалі t (або грошовий потік $ГП_t$) визначають за такою формулою:

$$ГП_t = ЧП_t + АВ_t - K_t \pm \Delta OK_t, \quad (4.12)$$

де $ЧП_t$ – чистий прибуток, грн.;

$АВ_t$ – амортизаційні відрахування, грн.;

K_t – капітальні вкладення в основні фонди, грн.;

ΔOK_t – приріст (+), зменшення (–) оборотного капіталу, грн.

Отже, визначаючи обсяг інвестицій, необхідно врахувати не тільки вкладення в основний капітал, але і зміну потреби в оборотному капіталі:

$$\Delta OK_t = OK_t - OK_{t-1}, \quad (4.13)$$

де OK_t, OK_{t-1} – відповідно величини оборотного капіталу в t -му періоді і $(t-1)$ -му періоді, грн.

Якщо середньорічний рівень оборотних коштів зростає, це викликає відплив грошових засобів ($-AOK_t$), а якщо зменшується – то приплив ($+AOK_t$).

Для оцінювання потреби в додаткових оборотних коштах або їх економії, впроваджуючи інвестиційне проектне рішення, використовують формулу визначення нормативу оборотних коштів (OK_n) чи проектують точнішу величину чистого оборотного капіталу (ЧОК), яка дорівнює сумі оборотних активів і витрат майбутніх періодів, зменшеній на розмір короткострокових зобов'язань фірми згідно з її балансом. Складові елементи величин OK_n і ЧОК детально вивчають під час фахової підготовки зі спеціальності.

Початкова вартість інвестицій (I_0) враховує не тільки обсяг необхідних додаткових капіталовкладень в основні фонди та зміну потреби в оборотних коштах, але й можливе зменшення відпливу нових засобів за рахунок реалізації устаткування, яке вибуває, та інших матеріальних цінностей з урахуванням зміни сум податкових платежів, що розглядаються як видатки фірми.

Внутрішня норма дохідності (ВНД) інвестиційного проектного рівня характеризує таку ставку дисконту, за якої дисконтована вартість грошових надходжень від проекту дорівнює дисконтованій вартості платежів:

$$\sum_{t=0}^T \text{ГП}_{\text{вхл}} / (1 + \text{ВНД})^t = \sum_{t=0}^T \text{ГП}_{\text{вихл}} / (1 + \text{ВНД})^t. \quad (4.14)$$

Іншими словами, ВНД – це та ставка дисконту, за якої ЧТВ дорівнює нулю. Проектне рішення вважається економічно вигідним, якщо ВНД більша за мінімальний рівень рентабельності, встановлений для цього виду проектів на підприємстві. Економічний зміст цього показника полягає в тому, що він відображає максимально допустимий відносний рівень видатків, які пов'язані з цим проектом. Так, якщо проект повністю фінансується за рахунок комерційного кредиту банку, то значення ВНД показує верхню межу допустимого рівня банківської процентної ставки, перевищення якої робить проект збитковим.

Індекс рентабельності інвестицій (I_n) – це відносний показник, який характеризує співвідношення дисконтованих грошових потоків і розміру початкових інвестицій:

$$I_n = \sum_{t=0}^T \text{ГП}_t / (1 + R)^t / I_0. \quad (4.15)$$

Критерієм економічної привабливості інвестиційного проектного рішення є значення I_n , яке є більшим за одиницю, а якщо I_n менше або дорівнює одиниці, то проект вважається неефективним.

В дипломній роботі також доцільно провести підрахунок альтернативних проектних рішень, що дозволить вибрати найбільш ефективне проектне управлінське рішення.

РОЗДІЛ 5

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ДИПЛОМНИХ РОБІТ

5.1. ТЕКСТОВА ЧАТИНА

Мова дипломного проекту – державна, стиль – науковий, чіткий, без орфографічних і синтаксичних помилок, послідовність – логічна. Пряме переписування у роботі матеріалів із літературних джерел є неприпустимим.

Робота має бути надрукована на одному боці сторінок стандартного білого паперу формату А4 (210x297 мм).

Текст друкується шрифтом Times New Roman; розмір шрифту – 14; інтервал – 1,5.

Текст дипломного проекту розміщується на аркуші з дотриманням таких розмірів полів: з лівого боку – не менш 30 мм, з правого – не менш 10 мм, зверху – не менш 20 мм, знизу – не менш 20 мм (рис. 5.1).

Вписувати у друкований текст роботи окремі іншомовні слова, формули, умовні позначення можна чорнилом, тушшю, пастою лише чорного кольору. При цьому щільність вписаного тексту має бути наближеною до щільності основного тексту.

Роздруковані на ЕОМ програмні документи мають відповідати формату А4, включатися до загальної нумерації сторінок роботи і розміщуватися, як правило, у додатках.

Зміст містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів та параграфів роботи. Зміст має включати усі заголовки, які є в роботі, починаючи зі вступу і закінчуючи додатками.

Текст основної частини роботи поділяється на розділи і підрозділи згідно з планом, затвердженим у завданні на виконання дипломного проекту.

Рисунок 5.1. Схематичне представлення правил позиціонування тексту в дипломній роботі

Заголовки структурних частин дипломної роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ» (разом з конкретною назвою), «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» пишуться або друкуються великими літерами симетрично до тексту та виділяються жирним шрифтом.

Якщо заголовок складається з двох і більше речень, їх розділяють крапкою. Перенесення слів у заголовку розділу не допускається. Відстань між заголовком і подальшим чи попереднім текстом має бути не менше, ніж 2 рядки (рис. 5.2).

Кожну структурну частину дипломної роботи слід починати з нової сторінки.

Заголовки підрозділів пишуться або друкуються маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу та виділяються жирним шрифтом.

Крапка в кінці заголовка не ставиться.

Абзацний відступ повинен бути однаковим впродовж усього тексту роботи і дорівнювати 5 знакам або 1,25 см (див. рис. 5.2).

5.2. НУМЕРАЦІЯ ТЕКСТУ

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, малюнків, таблиць, формул подають арабськими цифрами.

Першою сторінкою дипломного проекту є титульна сторінка, яка включається до загальної нумерації сторінок і на якій номер сторінки не ставиться. Нумерація без крапки після неї проставляється у правому нижньому куті подальших сторінок.

Номер розділу ставиться після слів «РОЗДІЛ». Далі без крапки з великої букви у наступному рядку йде назва розділу.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу, використовуючи номер розділу і порядковий номер підрозділу, між якими ставиться крапка: наприклад, «1.4.» (четвертий підрозділ першого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу. Між номером підрозділу і його заголовком крапка ставиться.

Не допускається розміщувати найменування розділу та підрозділу в нижній частині сторінки, якщо після нього розташовано тільки один рядок тексту (рис. 5.3).

Структурні елементи ЗМІСТ, ВСТУП, ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ не нумерують як розділи.

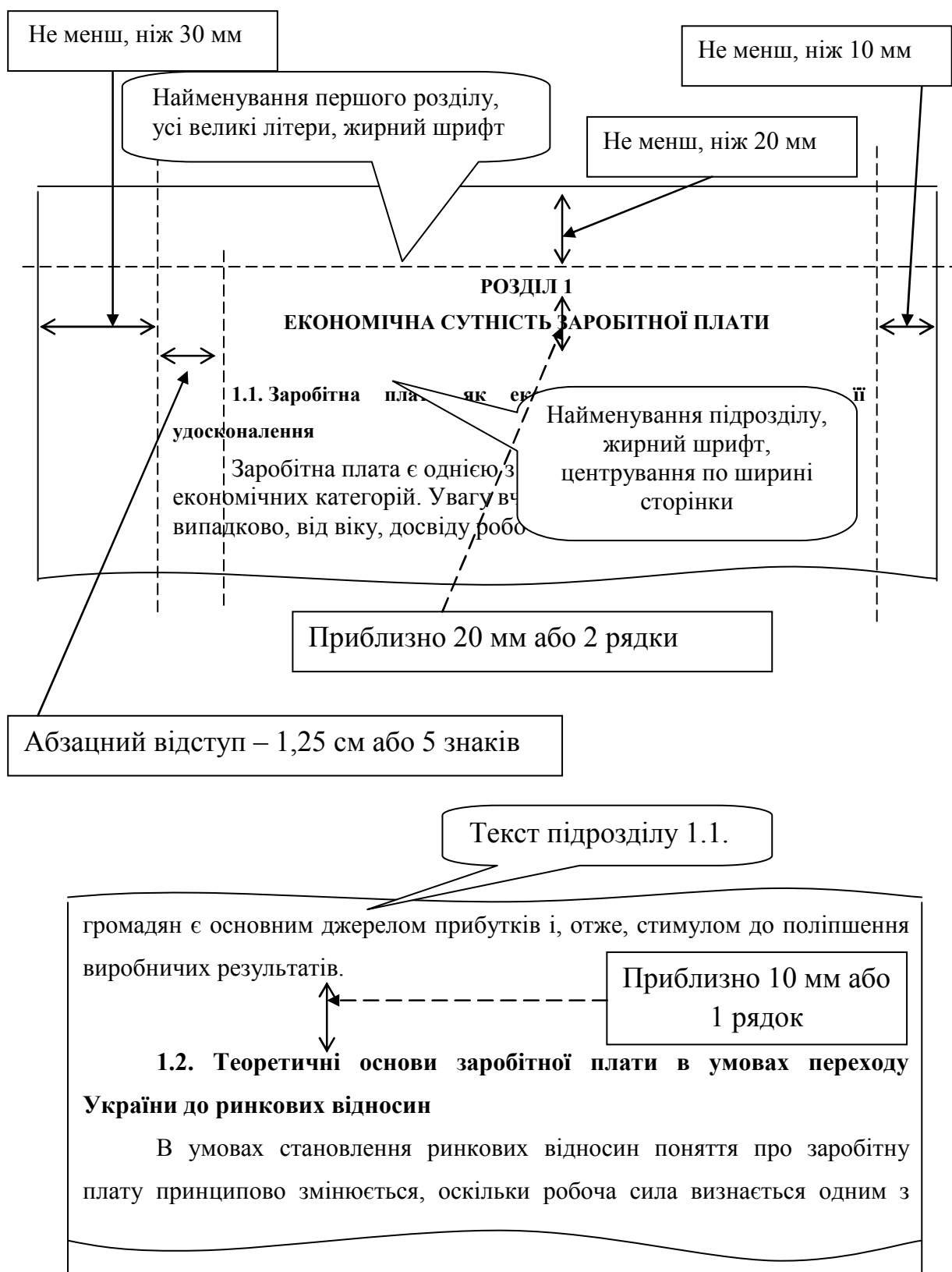

Рисунок 5.2. Схематичне представлення правил розміщення та нумерації розділів і підрозділів дипломної роботи

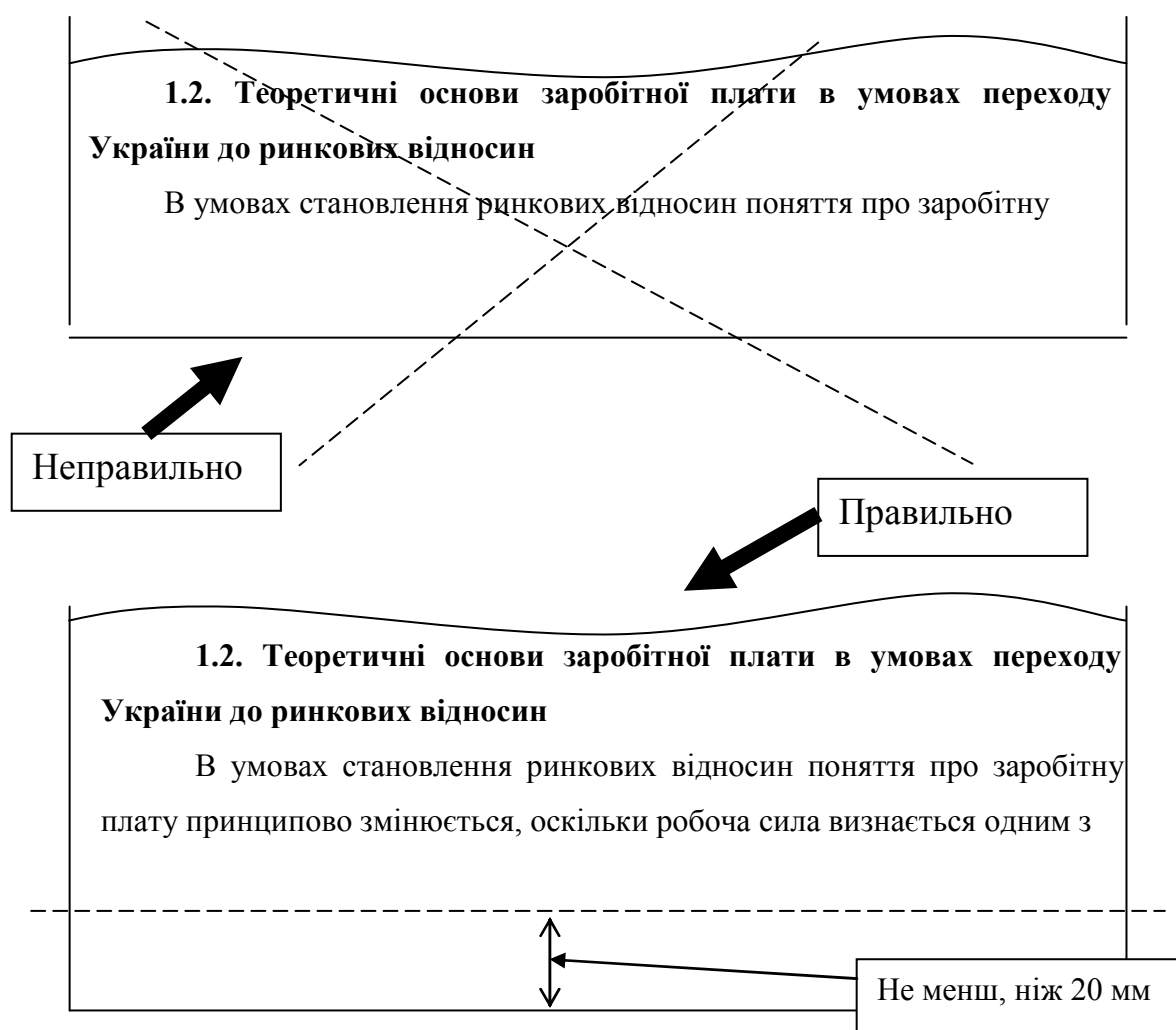

Рисунок 5.3. Схематичне представлення правил розміщення заголовку підрозділу та тексту дипломної роботи

5.3. НУМЕРАЦІЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ІЛЮСТРАЦІЙ

Зміст ілюстрацій має доповнювати текст роботи, поглиблювати розкриття суті явища, наочно ілюструвати думки автора, і тому в тексті на кожну з них повинно бути посилання з коментарем (рис. 5.4).

Ілюстрації (схеми, графіки тощо) слід подавати в роботі безпосередньо після тексту, де їх згадано вперше, або на наступній сторінці. Якщо вони містяться на окремих сторінках роботи, їх включають до загальної нумерації сторінок. Ілюстративні або табличні матеріали, розміри яких є більші за формат А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або в додатках.

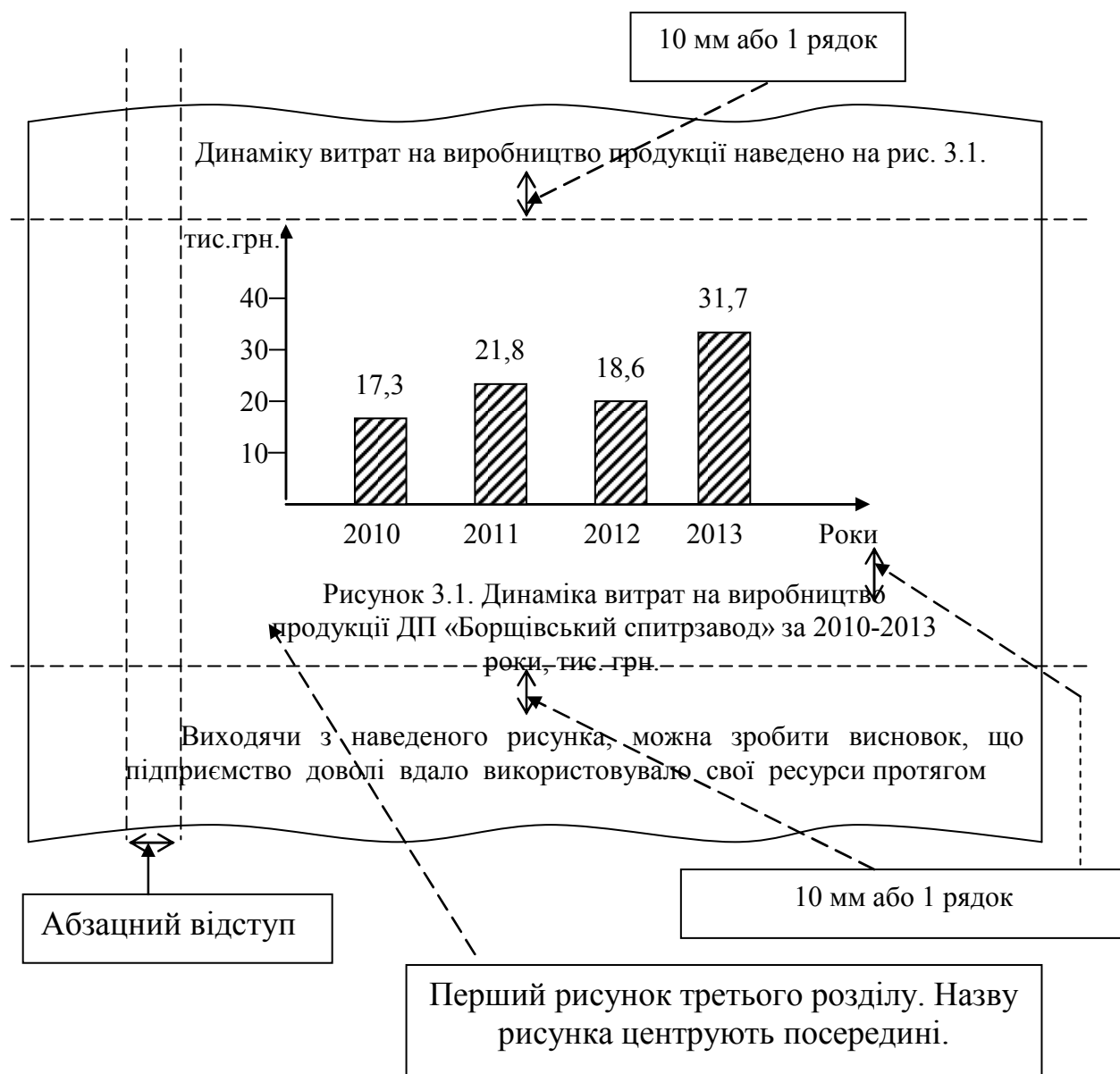

Рисунок 5.4. Приклад розміщення рисунку з коментарем

Ілюстрації повинні мати назву, яку розміщують під ілюстрацією. За необхідності під ілюстрацією розміщують пояснювальні дані (підрисунковий текст). Ілюстрація позначається словом «Рисунок», яке разом з назвою ілюстрації розміщують після пояснювальних даних по центру сторінки (рис. 5.5), наприклад, «Рисунок 3.2. Динаміка витрат та випуску продукції ДП «Борщівський спиртзавод» за 2010-2013 роки, тис. грн.». Ілюстрації слід нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком ілюстрацій, наведених у додатках.

Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, відокремлених крапкою, наприклад, рисунок 3.2 – другий рисунок третього розділу. Якщо ілюстрація не вміщується на одній сторінці, можна переносити її на інші сторінки, вміщуючи назву ілюстрації на першій сторінці, пояснювальні дані – на кожній сторінці, і під ними позначати: «Рисунок __, аркуш __».

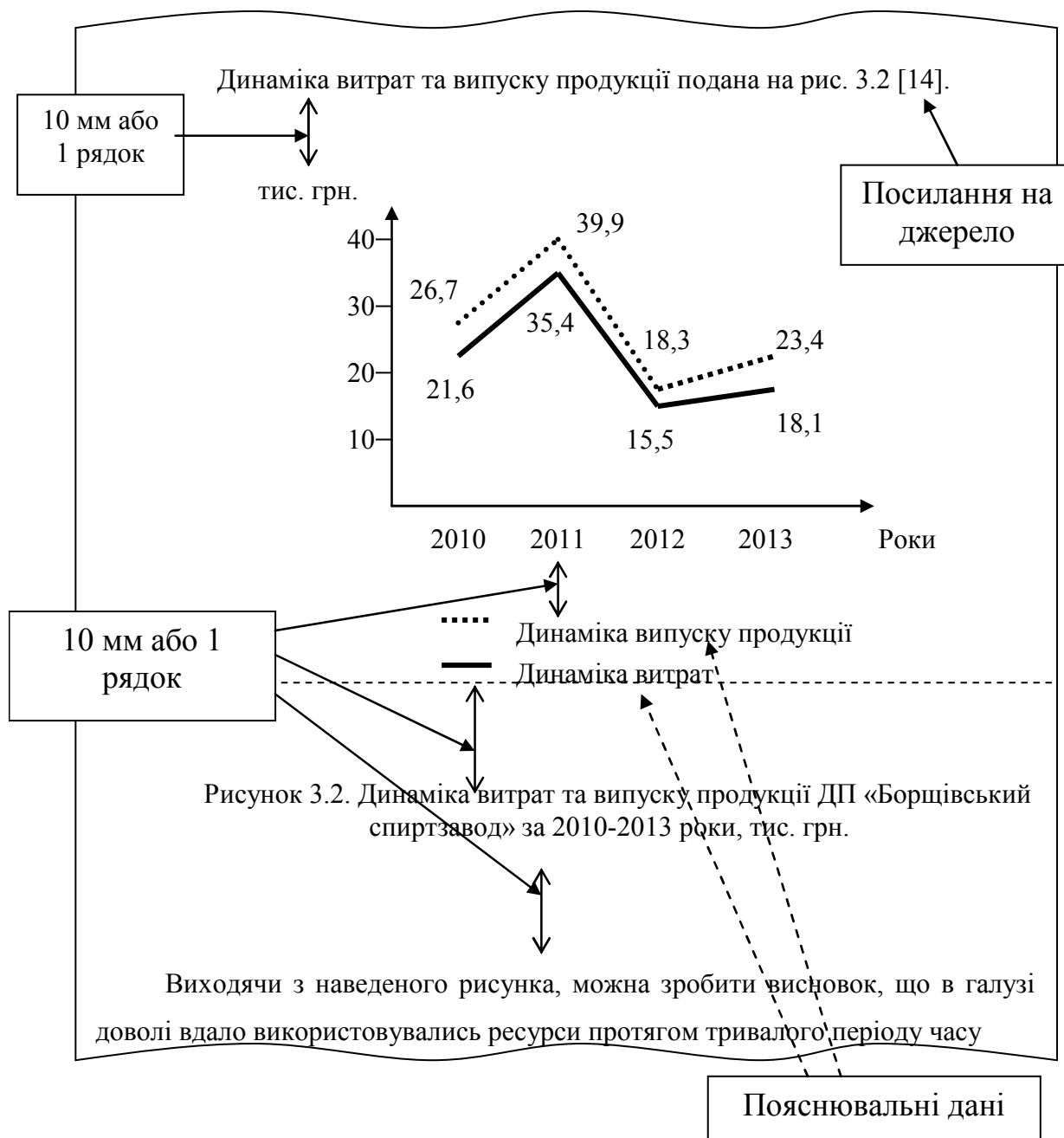

Рисунок 5.5. Приклад розміщення рисунка та пояснювальних даних до нього в тексті дипломної роботи

5.4. НУМЕРАЦІЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ТАБЛИЦЬ

Цифровий матеріал дослідження, як правило, має оформлятися у вигляді таблиці.

Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назва має бути стислою та відображати зміст таблиці. Назву і слово «Таблиця» починають із великої літери. Назву не підкреслюють.

Заголовки граф починаються з великих літер, підзаголовки – з малих, якщо складають одне речення із заголовком, і з великих – якщо вони є самостійними.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті таким чином, щоб її можна було читати без обертання тексту або з обертанням за годинниковою

стрілкою (рис. 5.6). Таблиці нумерують послідовно (за винятком тих, що розміщені в додатках) у межах розділу. Перед назвою розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера, який складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка: наприклад, «Таблиця 3.1» (перша таблиця третього розділу), далі розміщується назва таблиці.

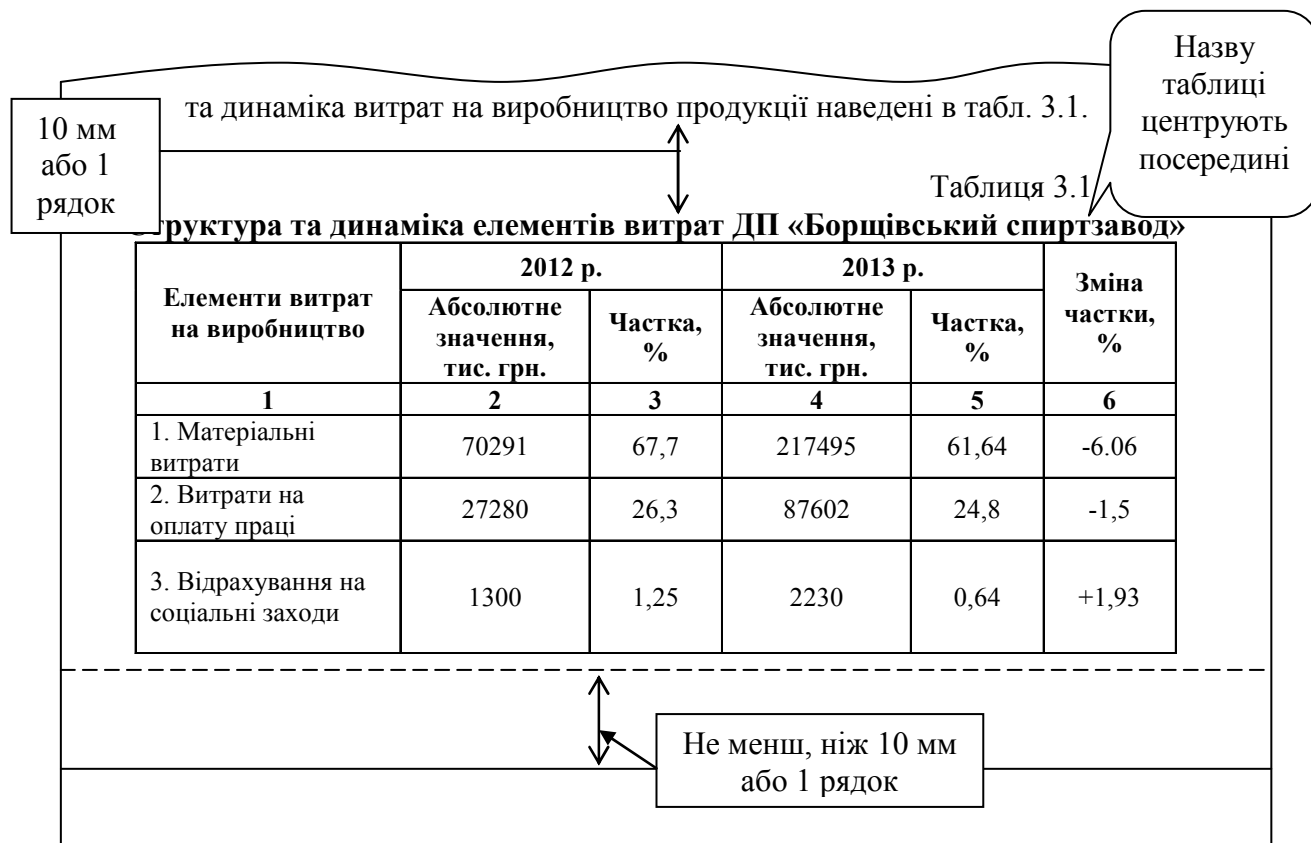

Рисунок 5.6. Приклад розміщення таблиці в тексті дипломної роботи

У разі перенесення таблиці на іншу сторінку над подальшими частинами пишеться: наприклад, «Продовження табл. 3.1» (рис. 5.7).

У таблицях слід обов'язково зазначати одиниці виміру. Якщо всі одиниці виміру є однакові для всіх показників таблиці, вони наводяться у заголовку. Одиниці виміру мають наводитися у відповідності до стандартів. Числові величини у таблиці повинні мати однакову кількість десяткових знаків. Заголовки колонок таблиць починаються з великої літери.

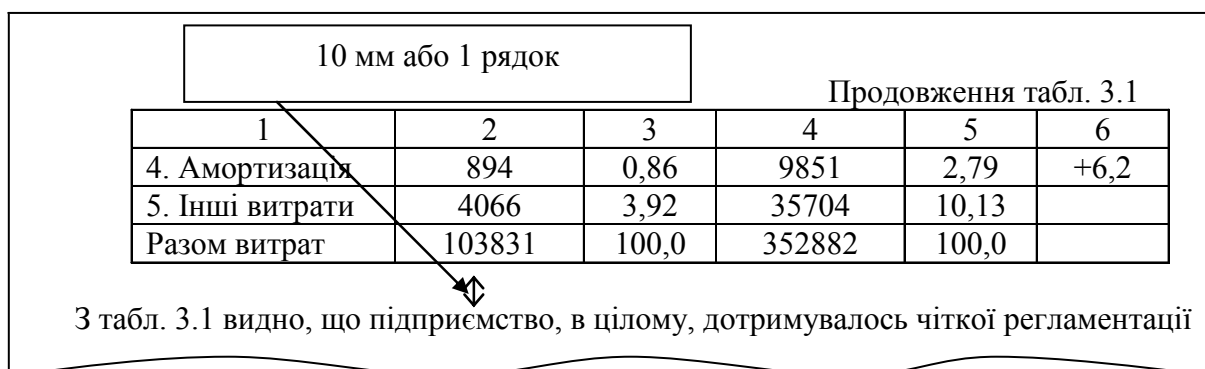

Рисунок 5.7. Зразок оформлення продовження таблиці

5.5. НУМЕРОВАНИЙ ПЕРЕЛІК

Нумерований перелік, за необхідності, може бути наведеним всередині розділів. Перед переліком ставлять двокрапку. Для першої деталізації переліку варто використовувати арабські цифри з дужкою. Наприкінці ставиться крапка з комою, або двокрапка, якщо є подальша деталізація.

Перед кожною позицією подальшого переліку варто ставити малу літеру українського або російського алфавіту з дужкою, або, не нумеруючи, – з абзацного відступу без геометричних прикрас, використовувати знак «тире» у вигляді табуляції (другий рівень деталізації). Наприкінці ставиться крапка з комою. Після останнього пункту переліку ставиться крапка. Перелік пишуть малими літерами з абзацного відступу (рис. 5.8).

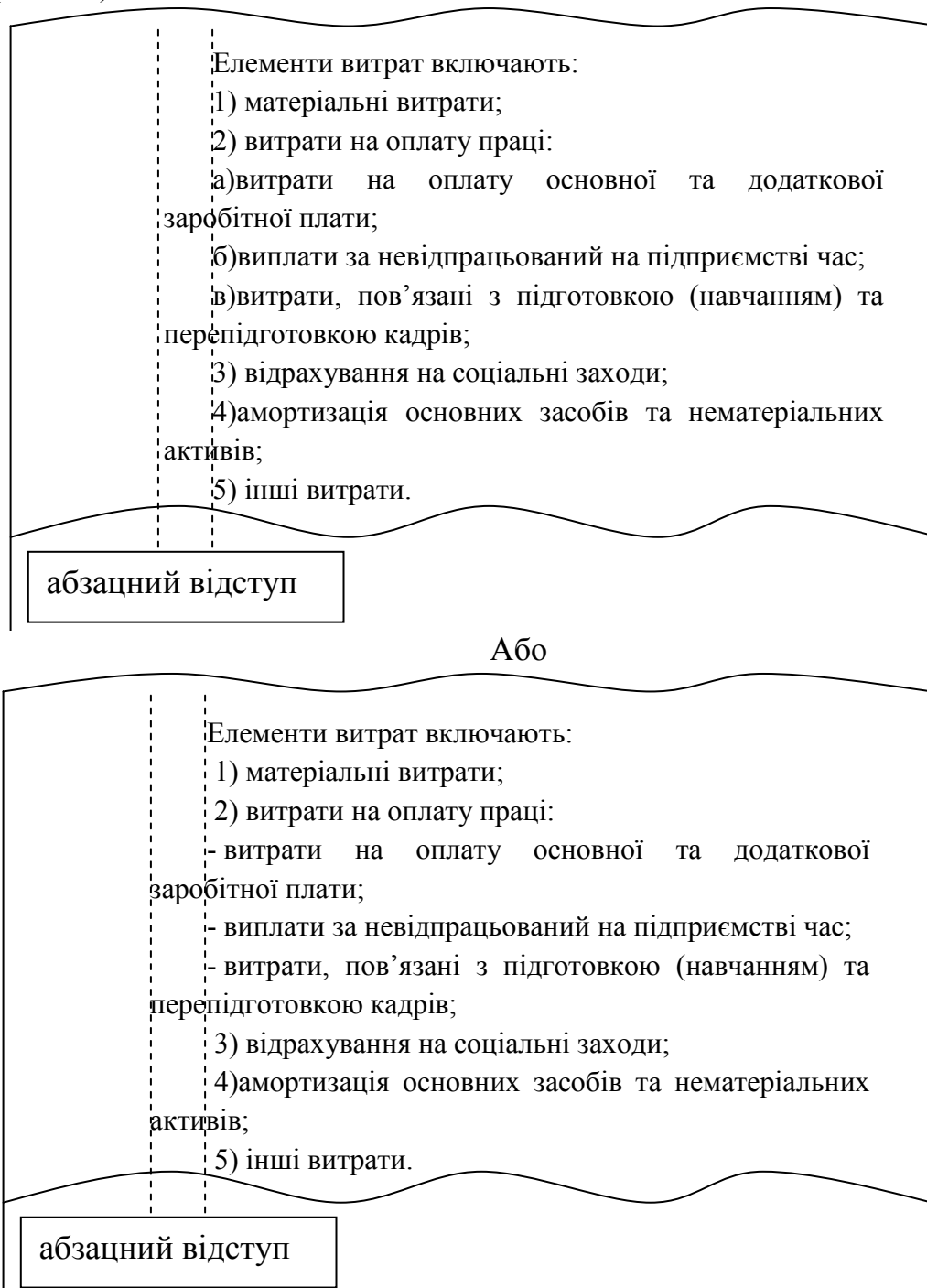

Рисунок 5.8. Зразок оформлення нумерованого переліку в тексті дипломної роботи

5.6. ПРИМІТКИ

За необхідності пояснення змісту тексту, таблиці чи ілюстрації, в дипломній роботі наводять примітки. Примітки розташовують безпосередньо після тексту, таблиці чи ілюстрації, до яких вони відносяться. Якщо примітка одна, її не нумерують.

Слово «Примітка» пишуть з великої літери з абзацного відступу, не підкреслюючи. Після слова «Примітка» ставлять крапку, і з великої букви в тому самому рядку наводять текст примітки.

Якщо має місце кілька приміток, то їх нумерують послідовно арабськими цифрами з крапкою (рис. 5.9).

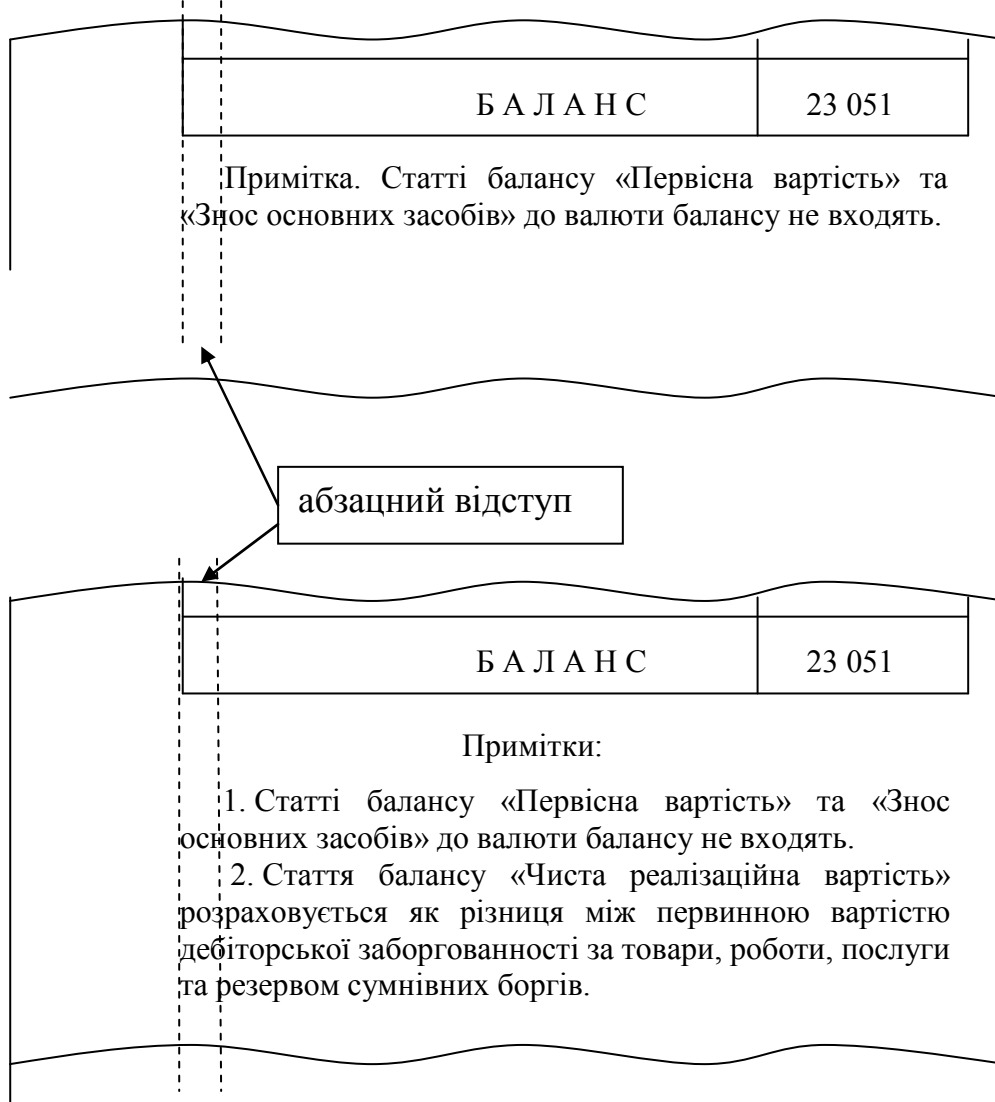

Рисунок 5.9. Зразок розміщення приміток у тексті дипломної роботи

Після слова «Примітки» ставлять двокрапку, і з нового рядка, з абзацу, після номера примітки з великої букви наводять текст примітки.

5.7. ФОРМУЛИ ТА РІВНЯННЯ

Формули в дипломній роботі слід оформляти в текстовому редакторі формул «Microsoft Equation3.0».

Формули в дипломній роботі нумеруються в межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку (рис. 5.10). Номери формул пишуть біля правого поля сторінки на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: «(3.1)» (перша формула третього розділу).

Пояснення значень символів, числових коефіцієнтів у формулах треба подавати безпосередньо під формулою в тій послідовності, в якій вони дані в формулі, і кожне – з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

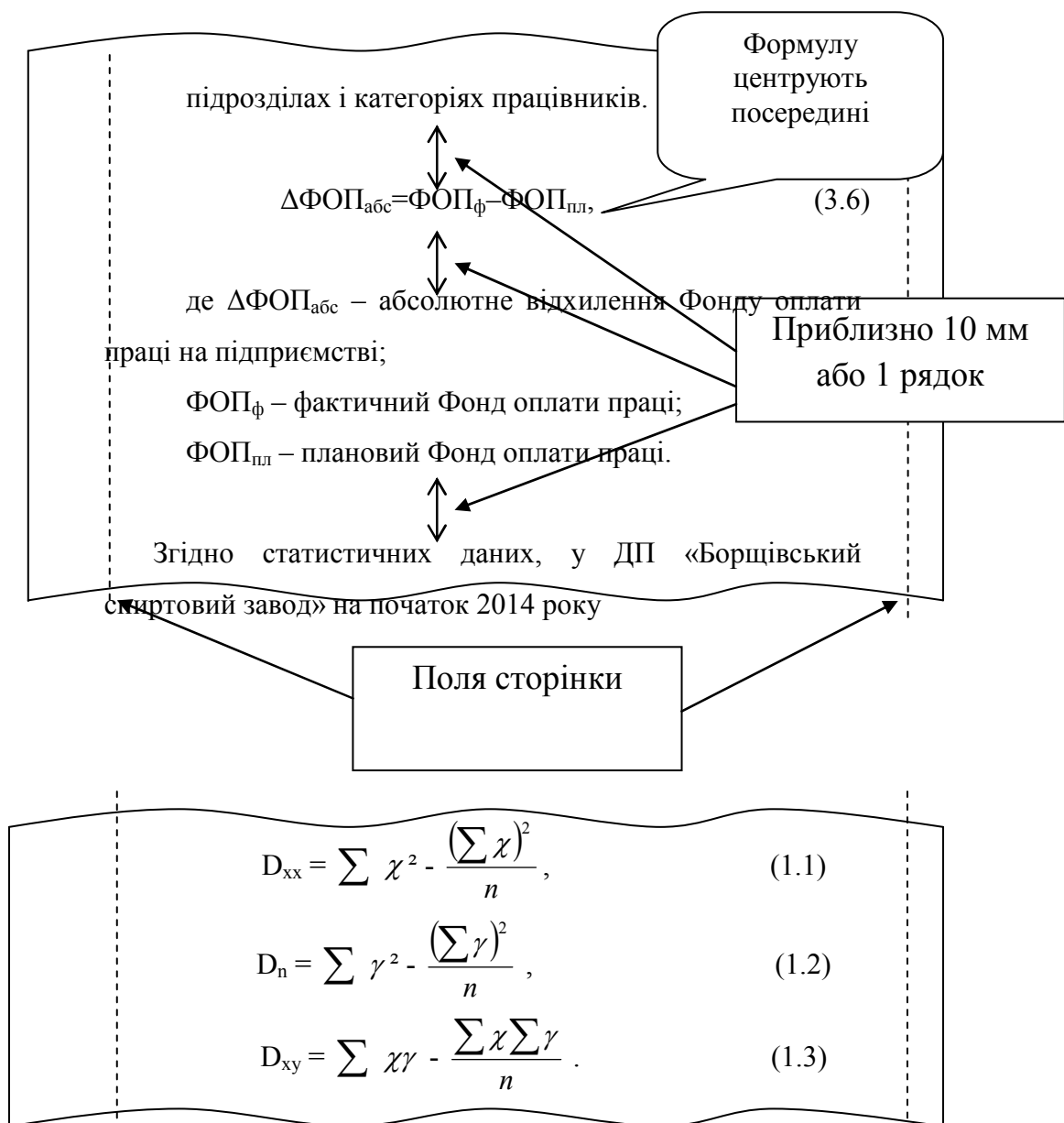

Рисунок 5.10. Зразок розміщення формул та рівнянь у тексті дипломної роботи

Вище і нижче кожної формули потрібно залишати не менш як один вільний рядок. Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його слід перенести після знака рівності (=) або після знаків плюс (+), мінус (-), множення (x) та ділення (:).

5.8. ПОСИЛАННЯ І ЦИТУВАННЯ

Посилання на джерела інформації в тексті дипломного проекту слід зазначати порядковим номером посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад: «... у працях [1-9] ...» (рис. 5.11).

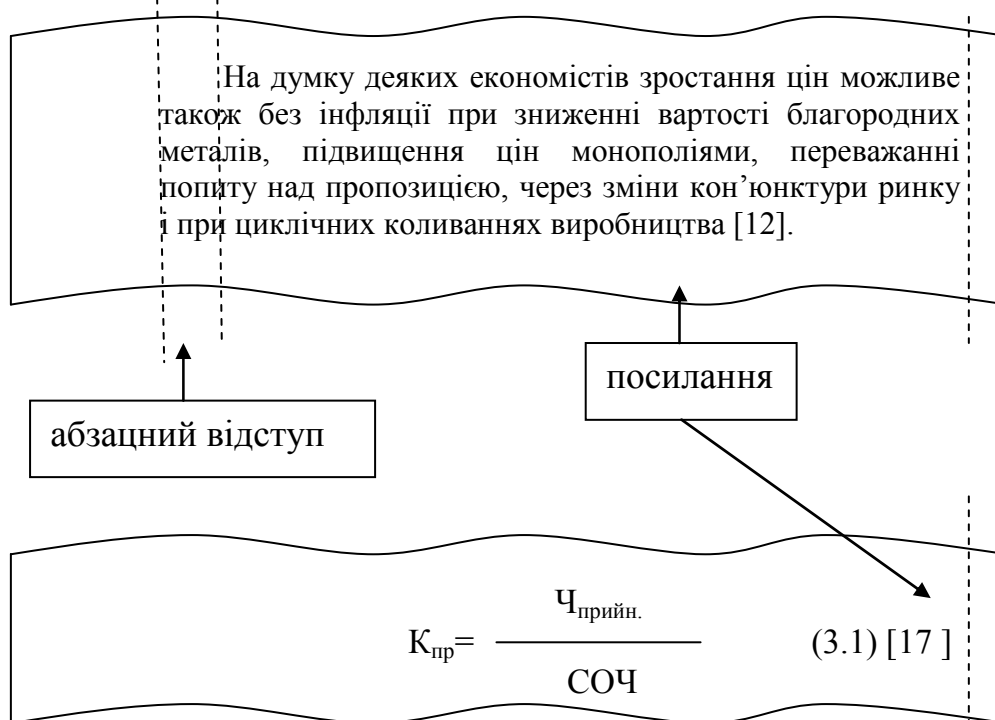

Рисунок 5.11. Зразок розміщення посилань у тексті дипломної роботи

У роботі можна посилатися на розділи, підрозділи, ілюстрації, таблиці, формули, рівняння, додатки, вказуючи при цьому їхні номери (рис. 5.12).

Якщо посилання наводяться в тексті, варто писати:

«...у розділі 2...»;

«...дивися підрозділ 2.4...»;

«...відповідно до підрозділу 2.3...»;

«...на рис. 1.5...»;

«...у табл. 3.2...»;

«...згідно табл. 3.2...» або «...виходячи із табл. 3.2...»;

«...(див. табл. 3.2)...»;

«...за формулою (3.5)...»;

«... у рівняннях (1.9)-(1.12)...»;

«...у додатку Б...» або «...(додаток Б)...»

Загальні вимоги до цитування такі:

- текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться мовою оригіналу або точним перекладом на українську мову;

- цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців позначається трьома крапками;

- при непрямому цитуванні думок автора слід бути гранично точним у викладенні думок автора і давати відповідні посилання на джерело.

У дипломній роботі не рекомендується вести виклад від першої особи:

"Я вважаю",

"На мою думку".

Доцільно писати:

"На нашу думку",

"На наш погляд",

"З нашої точки зору" тощо.

Наприклад: На нашу думку, у наведеному визначенні автор правильно акцентує на тому, що витрати – це економічна категорія.

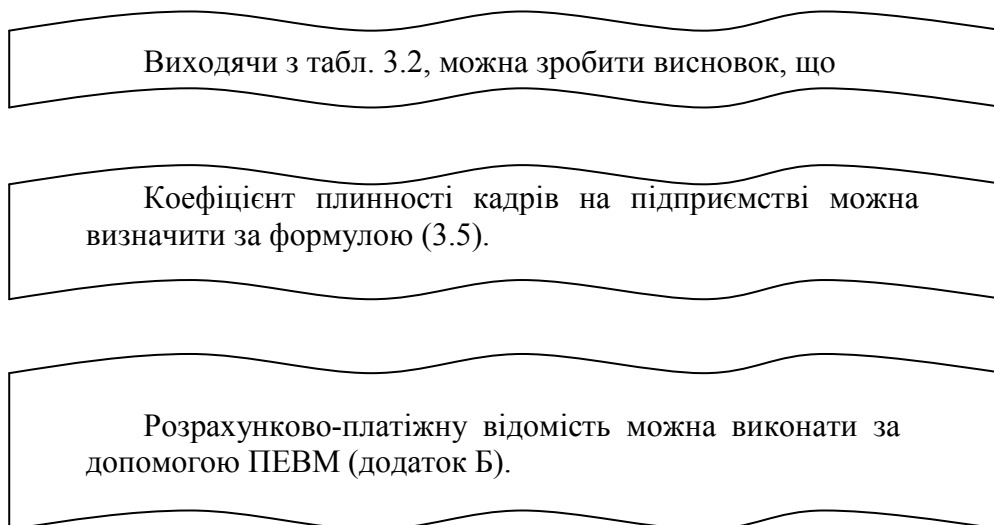

Рисунок 5.12. Зразок розміщення посилань на таблиці, формули та додатки в тексті дипломної роботи

5.9. ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК

Незначні друкарські помилки, описки та графічні неточності, виявлені в роботі, можна виправляти шляхом зафарбовування білою фарбою і нанесенням на тому ж місці виправленого тексту від руки чорним чорнилом або шляхом вклеювання роздрукованого фрагмента. **Допускається не більше, ніж два виправлення на одній сторінці.**

РОЗДІЛ 6 ПОРЯДОК ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

6.1. Оформлення документації для захисту дипломної роботи

Дипломна робота повинна бути підписана студентом на титульній сторінці.

Дипломна робота, яка оформлена належним чином, подається на кафедру для попереднього захисту перед спеціальною комісією у складі провідних викладачів у терміни, визначені графіком, затвердженим на засіданні кафедри. При цьому робота повинна бути зброшурована у тверду палітурку, для чого рекомендується скористатися послугами палітурного цеху.

Після ознайомлення спеціальною комісією кафедри зі змістом, оформленням дипломної роботи, відгуком наукового керівника, зовнішньою рецензією та у випадку їх позитивного висновку завідуючий кафедрою приймає рішення про допуск роботи до захисту.

6.2. Процедура захисту дипломної роботи

Студент захищає дипломну роботу публічно перед Державною екзаменаційною комісією (ДЕК), яка затверджена наказом ректора Університету.

Процедура захисту включає:

1. Оголошення рецензії відгуку наукового керівника і рішення про допуск роботи до захисту.

2. Виступ студента.

3. Запитання до автора роботи.

4. Відповіді студента.

5. Обговорення на засіданні Державної екзаменаційної комісії результатів захисту робіт.

6. Рішення Державної екзаменаційної комісії про оцінку роботи та присвоєння відповідної кваліфікації студенту.

При підготовці до захисту рекомендується підготувати текст або тези виступу та роздатковий матеріал з ілюстраціями для комісії. Для виступу надається від 10 до 15 хвилин.

Виступ повинен бути коротким і змістовим.

На початку доповіді рекомендується коротко охарактеризувати:

- актуальність теми;

- мету і завдання;

- об'єкт і предмет дослідження;

- наукову новизну;

- практичне значення одержаних результатів;

- сучасний стан та заходи, що рекомендуються для усунення проблем і недоліків досліджуваної теми;

- власні висновки та пропозиції автора.

Для переконливості та підтвердження висновків та пропозицій, доцільно виготовити наочний (роздатковий) матеріал: ілюстрації (схеми, графіки, діаграми), таблиці, або сформувані презентацію за допомогою мультимедійних засобів.

У кінці захисту голова ДЕК оголошує рішення про результати захисту дипломних робіт і присвоєння студентам кваліфікації спеціаліста зі спеціальності "Фінанси і кредит". Рішення по кожному студенту приймається на закритому засіданні ДЕК шляхом відкритого голосування звичайною більшістю голосів членів комісії. При однаковій кількості голосів, голос голови ДЕК має вирішальне значення.

Студенти, які не підготували дипломну роботу у встановлені строки чи отримали за результатами захисту оцінку "незадовільно" мають право на її захист протягом трьох років.

РОЗДІЛ 7 КЕРІВНИЦТВО ДИПЛОМНОЮ РОБОТОЮ ТА ЇЇ РЕЦЕНЗУВАННЯ

7.1. Обов'язки керівника дипломної роботи

Наказом по Університету для кожного студента призначається керівник з професорсько-викладацького складу кафедри економіки та фінансів.

!!! Керівник дипломної роботи виконує наступні функції:

- допомагає студенту в складанні плану даної роботи і видає завдання на дипломну роботу, яке затверджується завідуючим кафедрою. На основі завдання, студент складає календарний план виконання дипломної роботи;
- рекомендує необхідну літературу, наукові джерела, довідкові та статистичні матеріали з теми дослідження;
- проводить систематичні бесіди та надає необхідні консультації з написання дипломної роботи;
- перевіряє терміни виконання роботи за розділами і в цілому;
- на основі аналізу наданих матеріалів фіксує ступінь виконання дослідження, про що інформує кафедру;
- при перевірці матеріалів до дипломної роботи визначає помилки та неточності, вказує способи їх усунення або шляхи раціонального вирішення завдання, уточнює або виправляє недостатньо чіткі формулювання та стилістичні помилки.

Науковий керівник дає розгорнутий відгук на дипломну роботу (див. Дод. Е), в якому характеризує:

- актуальність теми;
- самостійні розробки і пропозиції автора;
- практичне значення роботи і детальний аналіз недоліків та помилок.

У відгуку наукового керівника на дипломну роботу відзначається відповідність роботи вищезгаданим вимогам і дається загальний висновок щодо ефективності запропонованих шляхів вирішення досліджуваної проблеми і допуску роботи до захисту.

7.2. Порядок рецензування дипломних робіт

За наявності відгуку наукового керівника дипломна робота направляється на зовнішнє рецензування. Склад рецензентів визначається кафедрою з числа висококваліфікованих спеціалістів провідних працівників вищих навчальних закладів.

Коло наукових та фахових інтересів рецензентів повинно відповідати тематиці дипломної роботи.

У рецензіях вказується:

- відповідність змісту дипломної роботи вибраній темі, її актуальність;
- найбільш суттєві висновки та пропозиції;
- наявність самостійних розробок і досліджень автора;
- практична цінність розроблених питань теми;
- загальні висновки і рекомендації щодо допуску до захисту і присвоєння кваліфікації спеціаліста зі спеціальності "Фінанси і кредит".

Без відгуку наукового керівника, зовнішньої рецензії, дипломна робота не допускається до захисту.

!!! Основні недоліки при написанні дипломних робіт:

- Основна частина роботи не відповідає змісту чи не розкриває тему дослідження.
- У роботі мало посилань на першоджерела або немає відповідності зі списком використаних джерел.
- Оформлення роботи не відповідає вимогам вищої школи.
- У роботі використано застарілий літературний, інструктивний, статистичний матеріал, відсутні цифрові дані.
- Робота має описовий характер.
- У роботі застосовується не науковий, а публіцистичний стиль викладу.

РОЗДІЛ 8 ТЕМАТИКА ДИПЛОМНИХ РОБІТ

1. Аналітичне оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України (на основі власного зібрання статистичних матеріалів).
2. Амортизаційна політика підприємства та оцінка її ефективності (назва підприємства).
3. Антикризове фінансове управління підприємством (на прикладі...).
4. Бюджетування в системі фінансового планування на підприємстві (назва підприємства).
5. Бюджетування в управлінні інвестиційною діяльністю підприємства (на прикладі...).
6. Визначення конкурентних позицій підприємства в контексті підвищення його фінансової стійкості (на прикладі...).
7. Використання механізму стратегічного планування при формуванні бюджету підприємства (на прикладі...)
8. Вплив фінансової політики держави на результати господарської діяльності підприємства (на основі статистичної звітності).
9. Грошові розрахунки та їх вплив на фінансово-господарську діяльність підприємства (на прикладі...)
10. Економічна ефективність фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва (на прикладі...).
11. Економічна ефективність фінансового забезпечення підприємств комунальної форми власності.
12. Економічне обґрунтування інвестиційної привабливості Тернопільщини (на прикладі кількох галузей промисловості).
13. Економічне обґрунтування інвестиційної діяльності промислового підприємства (на прикладі...).
14. Економічне оцінювання ефективності управління активами підприємства (на прикладі...)

15. Економічне оцінювання ефективності управління пасивами підприємства (на прикладі...)
16. Економічне оцінювання та обґрунтування інвестиційної діяльності підприємства (на прикладі...).
17. Економічне оцінювання фінансових логістичних потоків підприємства (на прикладі..)
18. Економічний механізм управління власними фінансовими ресурсами на підприємстві (на прикладі...)
19. Економічний механізм управління грошовими потоками на підприємстві (на прикладі...)
20. Економічний механізм фінансового забезпечення санації підприємства (на прикладі...).
21. Економічний механізм фінансового забезпечення управління електронною комерцією організації(на прикладі...).
22. Економічний механізм формування фінансової стратегії діяльності підприємства (на прикладі...).
23. Економічні розрахунки при управлінні фінансовими ризиками підприємства (на прикладі...).
24. Інвестиційне проектування в системі управління фінансами підприємства (на прикладі...).
25. Методи оптимізації фінансових ресурсів підприємства на прикладі (назва підприємства).
26. Механізм фінансування інноваційної діяльності (назва підприємства).
27. Механізм використання фінансових ресурсів, спрямованих на організацію політики просування продукції (на прикладі...).
28. Механізм використання фінансових ресурсів, спрямованих на організацію політики ціноутворення (назва підприємства).
29. Механізм оподаткування підприємств і його вплив на прийняття фінансово - господарських рішень (на прикладі...).

30. Механізм оподаткування прибутку підприємств і його роль у регулюванні фінансово-господарської діяльності (назва підприємства).
31. Механізм оподаткування суб'єктів малого підприємництва та його вплив на фінансово - господарську діяльність (назва підприємства).
32. Механізм удосконалення структури дебіторської заборгованості підприємства (на прикладі...)
33. Механізм фінансового забезпечення комерційної логістичної діяльності підприємства.
34. Моделювання превентивних заходів із подолання фінансової кризи на підприємстві (на прикладі...).
35. Моделювання різних джерел фінансування діяльності підприємства (на прикладі).
36. Моделювання та економічне обґрунтування інвестиційної стратегії підприємства (на прикладі...).
37. Моделювання та економічне обґрунтування системи ціноутворення промислового підприємства (на прикладі...)
38. Моделювання фінансових прогнозів в системі прийняття управлінських рішень на підприємстві (на прикладі).
39. Моделювання шляхів стратегічного фінансового планування на (назва підприємства)
40. Моделювання шляхів фінансового забезпечення якості і конкурентоспроможності продукції підприємства (на прикладі).
41. Оцінка та шляхи удосконалення фінансового стану підприємства (на прикладі).
42. Оцінка фінансових результатів зовнішньоекономічної діяльності підприємств (на прикладі...)
43. Планування формування, розподілу та використання фінансових ресурсів (назва підприємства) .
44. Податкове планування на підприємстві та його вдосконалення (на прикладі...)

45. Політика формування та використання фінансових ресурсів підприємства (на прикладі...).
46. Політика формування, розподілу та використання чистого прибутку (назва підприємства).
47. Розробка документації та економічне обґрунтування фінансового проекту із (назва виду діяльності)
48. Фінансове планування та прогнозування діяльності (назва підприємства) .
49. Фінансовий механізм забезпечення конкурентних переваг підприємства на ринку (на прикладі...).
50. Фінансовий механізм розрахунків експортно-імпортних операцій підприємств (на прикладі)..
51. Фінансовий механізм управління економічною безпекою (назва підприємства).
52. Фінансовий механізм функціонування і розвитку фермерського господарства (на прикладі).
53. Фінансово-економічний механізм кредитування підприємств агропромислового комплексу (на прикладі...)
54. Фінансово-економічний механізм управління інвестиційними проектами підприємства (на прикладі...).
55. Фінансово-економічний механізм формування витрат на підприємстві та оптимізація їх структури (на прикладі...)
56. Фінансово-економічні розрахунки при управлінні закладом охорони здоров'я в сучасних умовах господарювання.
57. Фінансовий механізм управління запасами підприємства (на прикладі...)
58. Формування бізнес-плану інвестиційного проекту та оцінка його ефективності для (назва підприємства)
59. Формування механізму фінансового регулювання надходження і розподілу бюджетних коштів міста (на основі власних зібрань інформації)
60. Формування довгострокової фінансової політики (назва підприємства)
61. Формування конкурентоспроможності банку на регіональному ринку.

62. Формування механізму антикризового управління підприємством (на прикладі).
63. Формування механізму управління банківськими активами (назва банку).
Формування портфелю інвестиційних проектів підприємства (на прикладі).

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок заяви на затвердження теми дипломної роботи*Завідувачу кафедри економіки та фінансів**науковий ступінь, вчене звання, П.І.П. завідувача кафедри**Студента групи _____*
*П.І.П. студента**Заява**Прошу затвердити мені тему дипломної роботи: « _____ » (вказати повну назву і юридичну адресу підприємства).**Керівником прошу призначити _____.*
науковий ступінь, вчене звання, П.І.П. керівника

Дата

Підпис студента

ПОГОДЖЕНО:

Науковий керівник
дипломної роботи _____ / _____ /

(прізвище та ініціали)

(підпис)

« _____ » _____ 2015 р.

Зразок оформлення анотації**АНОТАЦІЯ**

Петренко А.В. Механізм управління фінансовими ризиками на підприємстві (на прикладі ДП «Борщівський спиртовий завод»). – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» спеціальності 7.03050801 «Фінанси і кредит». – ТНТУ ім. І. Пулюя. – Тернопіль, 2016.

Об'єктом дослідження є фінансово-економічна діяльність ДП «Борщівський спиртовий завод», розміщеного у м. Борщів Тернопільської області.

Метою роботи є розробка системного механізму антиризикових заходів для управління фінансовими потоками на ДП «Борщівський спиртовий завод».

Методи дослідження – включають загальнонаукові та емпіричні прийоми економічної науки, які ґрунтуються на системному та міждисциплінарному підходах.

Розглянуто актуальні питання управління фінансовими ризиками на підприємстві-виробнику спирту в тернопільській області. Проаналізовано фінансову діяльність досліджуваного підприємства. Здійснено стратегічне прогнозування позицій підприємства на ринку виробників спирту області. Запропоновано систему антикризових заходів. Здійснено обґрунтування фінансових ризиків, пов'язаних із впливом зовнішнього середовища

Апробація результатів. Результати впроваджені в діяльність ДП «Борщівський спиртовий завод».

Ключові слова: фінансова діяльність, фінансові ризики, прибуток, стратегічне прогнозування, антикризові заходи, спиртова галузь.

Бланк для оформлення титульного аркушу

Міністерство освіти і науки України
 Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

(повне найменування вищого навчального закладу)

Економіки і підприємницької діяльності

(назва факультету)

Економіки та фінансів

(повна назва кафедри)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломного проекту (роботи)

спеціаліста

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему: _____

Виконав: студент (ка) _____ курсу, групи _____

напряму підготовки (спеціальності)

7.03050801 «Фінанси і кредит»

(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник

_____ (прізвище та ініціали)

Рецензент

_____ (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль

_____ (прізвище та ініціали)

Бланк завдання на дипломну роботу

Міністерство освіти і науки України

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет Економіки і підприємницької діяльностіКафедра економіки та фінансівОсвітньо-кваліфікаційний рівень спеціалістГалузь знань 0305 «Економіка і підприємництво»

(шифр і назва)

Напрямок підготовки 7.03050801 «Фінанси і кредит»

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____

**ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи) _____

Керівник роботи _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом по університету від «__» _____ 20__ р.

2. Термін подання студентом проекту (роботи) _____

3. Вихідні дані до проекту (роботи) _____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, слайдів)

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання «__» _____ 20__ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту роботи	Термін виконання етапів роботи ДФН	Термін виконання етапів роботи ЗФН
1	Вибір і затвердження теми дипломної роботи	грудень, 2015	грудень, 2015
2	Робота над планом, затвердження плану	лютий, 2016	лютий, 2016
3	Пошук і підбір літератури, відповідно до затвердженого плану	14.02.2016 р.- 17.02.2016 р.	02.05.2016 р.- 05.05.2016 р.
4	Робота над теоретичним розділом	18.02.2016 р.- 23.02.2016 р.	06.05.2016 р.- 10.05.2016 р.
5	Робота над розділами «Спеціальна частина» та «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях»	24.02.2016 р. - 28.02.2016 р.	11.05.2016 р. - 16.05.2016 р.
6	Робота над аналітично-дослідницьким розділом	16.05.2016 р. - 26.05.2016 р.	16.05.2016 р. - 26.05.2016 р.
7	Робота над проектно-рекомендаційним розділом	27.05.2016 р. - 08.06.2016 р.	27.05.2016 р. - 08.06.2016 р.
8	Завершення написання розділу «Спеціальна частина». Підписання розділу в консультанта	10.06.2016 р.	10.06.2016 р.
9	Написання розділу «Організаційно-економічна частина» Підписання розділу в консультанта	11.06.2016 р.- 13.06.2016 р.	11.06.2016 р.- 13.06.2016 р.
10	Завершення написання розділу «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» Підписання розділу в консультанта	14.06.2016 р.	14.06.2016 р.
11	Проходження нормоконтролю	15.06.2016 р. - 19.06.2016 р.	15.06.2016 р. - 19.06.2016 р.
12	Підготовка висновку керівником та зовнішньої рецензії	15.06.2016 р. - 19.06.2016 р.	15.06.2016 р. - 19.06.2016 р.
13	Попередній захист дипломної роботи	10.06.2016 р. 19.06.2016 р.	10.06.2016 р. 19.06.2016 р.
14	Робота ДЕКу. Захист дипломної роботи	20.06.2016 р. - 26.06.2016 р.	20.06.2016 р. - 26.06.2016 р.

Студент

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

*Приклад оформлення змісту до дипломної роботи, відповідно до
рекомендованої структури*

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 РИЗИКИ У ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	8
1.1. Визначення ризиків та основні центри їх утворення.....	8
1.2. Основи формування моделі управління фінансовими ризиками.....	14
1.3. Основні методи нейтралізації фінансових ризиків у підприємницькій діяльності.....	22
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ТА СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ДП «БОРЩІВСЬКИЙ СПИРТОВИЙ ЗАВОД»	33
2.1. Аналіз та оцінка діяльності підприємства.....	33
2.2. Стратегічний аналіз ДП «Борщівський спиртовий завод».....	49
2.3. Стратегічне прогнозування позицій підприємства в умовах економічної нестабільності.....	57
Висновки до розділу 2.....	65
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ТА ОБГРУНТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАХОДІВ РИЗИК - МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА	66
3.1. Аналізування та прогнозування прибутковості підприємства.....	66
3.2. Розробка антикризових заходів ДП «Борщівський спиртовий завод».....	74
Висновки до розділу 3.....	88
РОЗДІЛ 4 СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА	90
4.1. Тенденції розвитку спиртової галузі в Україні.....	90
4.2. Прогнозування обсягів реалізації продукції та позиціонування на ринку ДП «Борщівський спиртовий завод».....	96
Висновки до розділу 4.....	88
РОЗДІЛ 5 ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ЧАСТИНА	100
Ідентифікація та економічне обґрунтування зовнішніх фінансових ризиків.....	100
РОЗДІЛ 6. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	107
6.1. Охорона праці на підприємствах спиртової галузі.....	107
6.2. Законодавча та правова база пожежної безпеки.....	111
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	117
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	120
ДОДАТКИ	124

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Кафедра _____

ВІДГУК
на дипломний проект за освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст»

Студента _____

На тему: _____

Спеціальність і група _____

Обсяг дипломного проекту: графічного (ілюстративного) матеріалу – _____ аркушів формату А1 (слайдів); кількість сторінок пояснювальної записки – _____ аркушів формату А4; кількість сторінок додатків – _____ аркушів формату А4.

Висновок про відповідність дипломного проекту завданню _____

Короткий зміст прийнятих рішень _____

Зауваження, побажання _____

Позитивні сторони проекту _____

Оцінка графічної частини (ілюстративного матеріалу) та пояснювальної записки: _____

Актуальність проекту, можливість практичного застосування _____

Загальна оцінка дипломного проекту: _____

Відгук склав: _____

(вчений ступінь, посада, прізвище та ініціали керівника)

« _____ » _____ 201__ р.

_____ (підпис керівника)

Приклади оформлення бібліографічного опису

Книга одного автора

1. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз і планування: Навчальний посібник / Г.О. Крамаренко; Дніпропетровський ун-т економіки та права. – К.: ЦНЛ, 2003. – 224 с.

Книга авторського колективу у складі від двох до чотирьох осіб

1. Лігоненко Л.О. Управління грошовими коштами торговельного підприємства: Навчальний посібник / Л.О. Лігоненко, Г.В. Ковальчук; Міністерство освіти і науки України; Київський держ. торговельно-економ. ун-т. – К.: КДТЕУ, 1998. – 156 с.

2. Шеремет А.Д. Методика фінансового аналізу: Учебно-практическое пособие / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин, Е.В. Негашев. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Инфра-М, 2001. – 208 с.

Книга п'яти і більше авторів

1. Риск-менеджмент инноваций: Монография / Т.А. Васильева, О.Н. Диденко, А.А. Епифанов [и др.]. – Сумы: Деловые перспективы, 2005. – 260 с.

2. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: Монографія / А.О. Єпіфанов, Н.А. Дехтяр, Т.М. Мельник [та ін.]; ред. А.О. Єпіфанов. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 286 с.

Книга, видана без автора

1. Фінансовий менеджмент: Підручник / Міністерство освіти і науки України, КНЕУ; за ред. А.М. Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 2005. – 535 с.

Словники, довідники

1. Україна у цифрах у 2013 році: Статистичний збірник / Держ. комітет статистики України; ред. О.Г. Осауленко. – К.: Інформаційно-аналітичне агентство, 2013. – 260 с.

2. Большой экономический словарь. 25 000 терминов / ред. А.Н. Азрилиян. – 6-е изд., доп. – М.: Ин-т новой экономики, 2004. – 1376 с.

Багатотомні видання

1. Основы финансового менеджмента: в 2 т. / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 1999. – Т. 1. – 592 с. – (Библиотека финансового менеджера).

Законодавчі та нормативні документи

1. Закон України про пенсійне забезпечення: Офіційне видання. – К. Парламентське вид-во, 1998. – 56 с.

2. Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14 [Електронний ресурс] // Правові системи НАУ. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0014665-06> – 29.09.2010.

Дисертації, автореферати

1. Пластун О.Л. Розвиток системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва : дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит / О.Л. Пластун; Держ. вищий навчальний заклад «УАБС НБУ». – Суми, 2007. – 250 с.

2. Матвієнко П.В. Розвиток грошово-кредитних відносин у трансформаційній економіці України: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.04.01 – Фінанси, грошовий обіг і кредит / П.В. Матвієнко; Київський нац. економічний ун-т. – К., 2004. – 19 с.

Стаття з газети чи журналу

1. Боярко І.М. Оцінка інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання / І.М. Боярко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 7. – С. 90-100.

2. Гриценко Л.Л. Контролінг грошових потоків підприємств / Л.Л. Гриценко, І.М. Боярко, В.В. Роєнко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3. – С. 148-155.

Складова частина збірника

1. Школьник І.О. Роль банків у процесі формування національної моделі фінансового ринку / І.О. Школьник // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. тез доповідей X Всеукраїнської науково-практичної конференції (22-23 листопада 2007 р.): у 2 т.: Т. 1. – С. 106-108.

Електронні ресурси

1. Архів статистичної інформації. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.sumystat.sumy.ua/archiv.html>. – 08.05.2010.

Закордонні видання

1. Altman E. Corporate distress diagnosis: comparisons using linear discriminant analysis and neural network – the Italian experience / E. Altman, G. Marco, F. Varetto // Journal of Banking and Finance. – 1994. – № 18. – P. 505-529.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

О.В. Панухник,
С.Є. Хрупович,
Н.С. Тимошик,
І.Г. Химич

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**ДЛЯ ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНИХ РОБІТ
ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО
РІВНЯ «СПЕЦІАЛІСТ»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
7.03050801 «ФІНАНСИ І КРЕДИТ»
ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ**

Здано у видавництво 17.11. 2015.
Гарнітура Times. Папір офсетний. Друк на різнографі.
Ум. Друк. арк.. 4,0. Наклад 25 примірників.
Віддруковано у ПМП «Тайп»
м. Тернопіль, вул. Чернівецька, 44